

UNIVERZA V NOVI GORICI
FAKULTETA ZA HUMANISTIKO

**PODOBE OTROKA V MLADINSKIH DELIH
ANTONA INGOLIČA**

DIPLOMSKO DELO

Nina Mikec

Mentorica: doc. dr. Barbara Pregelj

Nova Gorica, 2013

ZAHVALA

Zahvaljujem se svoji mentorici doc. dr. Barbari Pregelj, ki me je usmerjala in spodbujala, mi naklonila svoj čas in strokovno pomoč ter mi pomagala uspešno zaključiti dodiplomski študij.

Zahvaljujem se tudi svoji materi, najboljši in najljubši prijateljici, za pogovore in spodbudo. Zahvala gre tudi očetu, ki se je zaključka mojega šolanja veselil v enaki (ali pa še večji) meri kot jaz, in bratu ter prijateljicam, ki so skrbeli za moje družabno življenje.

Največja zahvala je namenjena partnerju Gregorju, ki je zame vedno našel čas, me motiviral, oblikoval moje diplomsko delo in bil neizmerno potrpežljiv.

NASLOV

Podobe otroka v mladinskih delih Antona Ingoliča

IZVLEČEK

V diplomskem delu najprej predstavljam začetke in razvoj mladinske književnosti. Dela za mladino najprej vključujejo idealizirane podobe otrok in otroštva, ker je splošno veljalo prepričanje, da bi vnos problemskih tematik kvarno vplival na otroke. Kasneje cenzuriranje ni več tako strogo in avtorji postanejo drznejši pri pisanju. Drznost avtorjev opazimo tudi v slovenski mladinski realistični prozi, v kateri se otroške književne osebe srečujejo s čustvenim in materialnim pomanjkanjem, strahom, nasiljem in drugimi podobami. V nadaljevanju predstavljam pisatelja Antona Ingoliča in analizo otroških književnih oseb. Pri analizi sem si pomagala z opredelitvijo literarnih oseb po Marii Nikolajevi. Analiza je pokazala, da otroške književne osebe niso le »dobre« ali »slabe«, temveč se nekatere od njih skozi zgodbo tudi razvijajo in spreminjajo.

KLJUČNE BESEDE

Mladinska književnost, literarni lik, otroška književna oseba, otroštvo, realistična proza, tabu teme, Anton Ingolič.

TITLE

Images of children in Anton Ingolič's young-adult literature.

ABSTRACT

The starting point of my diploma paper is the presentation of the beginnings and development of youth literature. Early works of children's and youth literature describe idealized child characters and pictures of childhood, since at that time it was believed that describing of problematic subjects would have a harmful effect on children. Later on, the censorship was less strict and authors were allowed more freedom in their writing. This can be seen in Slovenian realistic prose for children and youth, where the child characters encounter emotional and material poverty, fear, violence and other adverse circumstances. I continue the paper with the presentation of the writer Anton Ingolič and give an analysis of his child characters. In the process of my analysis, I used the classification of literary characters according to Maria Nikolajeva. The analysis shows that child characters are not exclusively 'good' or 'bad', some of them develop and change in the course of the story.

KEY WORDS

Youth literature, literary character, child literary character, childhood, realistic prose, taboos, Anton Ingolič.

KAZALO

1	UVOD	1
2	O MLADINSKI KNJIŽEVNOSTI	3
2.1	Mladinska književnost in otrok	3
2.2	Začetki in razvoj mladinske književnosti.....	4
2.3	Realistična pripovedna proza.....	5
2.3.1	Realistična pripoved	7
2.3.2	Mladinski roman	7
3.	OTROK IN OTROŠTVO V SLOVENSKI MLADINSKI KNJIŽEVNOSTI.....	9
3.1	Idealiziran pogled na otroka in otroštvo	11
3.2	Realističen pogled na otroka in otroštvo	14
3.3	Tabu teme.....	16
4	ANTON INGOLIČ	19
4.1	Biografija in literarno ustvarjanje.....	19
5	VSEBINA DEL IN KARAKTERIZACIJA OSEB	23
5.1	Tvegana pot (1955)	23
5.2	Deček z dvema imenoma (1956)	24
5.3	Tajno društvo PGC (1958)	25
5.4	Mladost na stopnicah (1962).....	26
5.5	Gimnazijka (1967)	27
5.6	Sirote (1969)	29
6	ANALIZA OTROŠKIH LITERARNIH OSEB.....	31
6.1	O literarnih likih	31
7	OTROŠKI LITERARNI LIKI PRI ANTONU INGOLIČU	34
7.1	Tvegana pot.....	34
7.2	Deček z dvema imenoma.....	36

7.3	Tajno društvo PGC	38
7.4	Mladost na stopnicah	40
7.5	Gimnazijka.....	43
7.6	Sirote.....	46
8	PODOBE OTROKA V INGOLIČEVIH MLADINSKIH DELIH	50
9	SKLEP.....	53
10	LITERATURA.....	55

SEZNAM TABEL

Tabela 1: Bistvene značilnosti otroških književnih oseb v obravnavanih mladinskih delih.... 50

1 UVOD

Mit o brezskrbnem otroštvu sega v 18. stoletje, ko je pedagog Jean Jacques Rousseau (1712–1778) izdal svoje delo z naslovom *Emil ali o vzgoji* (1762). V njem je označil otroka kot pozitivnega in nepokvarjenega, kar pa naj bi se zaradi prizadevanj družbe lahko spremenilo. Rousseau je še napisal, da lahko vsebine knjig vplivajo na otroka v tej meri, da se otrok lahko izpridi, zato naj bi otroci brali le knjige, ki ne vključujejo nikakršnih vsebin, zaradi katerih bi se bralci lahko nagibali h grdobijam. Takšno razmišljanje še danes deli ljudi (kritike, starše, učitelje...) na dva tabora. Marija Švajncer piše o pomembnosti razlikovanja načina pisanja za mladino ali odrasle.

Književnost za odrasle tako ravna in sme ravnati, zakaj njena estetika (s teoretičnega in praktičnega vidika) je svobodna do skrajnih meja /.../ v mladinski književnosti pa obstajajo mehanizmi, ki morajo vsaj delno obvarovati otroka pred zlom odraslih /.../ //literatura za odrasle sme ostajati mračna in zla, bralec naj si pač sam pričara svetlobo/.../ /o/trok je z vsem svojim bitjem vezan na odrasle, pod njihovim vplivom in odvisen od njih. Odrasli so tisti, ki odmerjajo, kakšno količino zla je otrok zmožen prenesti; odvisen je od njihove resnicoljubnosti in verizma (Švajncer, 1991, str. 55).

Aleksander Zorn pa meni, da »/d/efinicija bralca postaja definicija literature /.../ /d/efinicija bralca mladinske literature je cenzura literature, sveta in človeka. Ni neprimerne problematike, snovi in oblike« (Zorn, 1981, str. 35). Vasja Cerar (1997) je napisal, da »naj bo tema še tako depresivna, večino (boljših) besedil, ki se ponavadi znajo vzdržati vsakršnega sprenevedanja in moraliziranja, preveva močan, individualiziran, oseben, živ, empatični pripovedovalec, s katerim lahko mladi bralec uspešno in prostovoljno naveže pristen stik ter se poistoveti z njegovo usodo« (Cerar, 1997, str. 96). Tudi Polonca Kovač piše, da »ni teme, ki bi jo morali otrokom zamolčati /.../ so enako kot odrasli izpostavljeni najrazličnejšim življenjskim preizkušnjam« (Kovač, 1998, str. 78).

V svojem diplomskem delu se posvečam reprezentativnim mladinskim delom Antona Ingoliča, za katerega je slovenska teoretičarka Marjana Kobe napisala, da je »s problematizacijo nezaželenega materinstva v Gimnazijki (1967) tako imenovanim »tabu« temam omogočil vstop tudi v mladinsko književnost na Slovenskem« (Kobe, 1987, str. 177). Zanimalo me bo, ali Anton Ingolič v večini opisuje otroštvo literarnih likov kot brezskrbno obdobje ali ne, saj si odrasli ljudje pogosto razlagajo otroštvo kot idealizirano obdobje, torej obdobje, ki je lepo, brezskrbno in varno.

Najprej bom posvetila nekaj besed biografiji in literarnemu ustvarjanju Antona Ingoliča (1907–1992), ki je napisal več mladinskih del. Nekatera med njimi so požela veliko navdušenja med bralci.¹ Ingoličev opus je zelo obsežen,² zato sem se odločila, da bom v diplomskem delu obravnavala le nekaj njegovih najbolj reprezentativnih mladinskih besedil, in sicer romana *Mladost na stopnicah* (1962) in *Gimnazijka* (1967) ter mladinske povesti *Deček z dvema imenoma* (1955), *Tvegana pot* (1955), *Tajno društvo PGC* (1958) in *Sirote* (1969). Pri predstavitvi pisatelja in omenjenih del bom uporabila deskriptivno metodo.

V mladinskem opusu Antona Ingoliča so glavne književne osebe otroci in mladostniki, ki se srečujejo z različnimi težkimi življenjskimi situacijami. Predstavila bom vsebino zgoraj omenjenih del in okarakterizirala otroške književne osebe. Med slednjimi najdemo sirote, ki so prepuščene na milost in nemilost okolici, mladostnike, ki se po spletu okoliščin znajdejo pod slabim vplivom družbe ali pa so njihove duševne stiske skorajda življenjsko usodne. Pri predstavitvi otroških književnih oseb bom uporabila interpretativno in komparativno metodo.

Osrednje poglavje bo namenjeno analizi izbranih Ingoličevih mladinskih del. V teh delih bom iskala problemske tematike, in sicer se bom osredotočila na stiske, s katerimi se srečujejo glavne književne osebe. Na tem mestu se bom posvetila tudi razvoju določenih književnih oseb. Zanimalo me bo, kako kočljive situacije vplivajo na razvoj oziroma napredek literarnih likov.

Nadaljevala bom z določitvijo glavnih in stranskih oseb, pri čemer bom določila protagonista oziroma protagonistko zgodbe. Raziskovala bom, ali so glavne književne osebe v mladinskih delih Antona Ingoliča res večplastne in dinamične, kakor je mogoče predvidevati glede na tematsko določenost, ali pa so morda ploske, torej dobre ali slabe, in statične. Pri tem si bom pomagala z opredelitvijo literarnih oseb, kot jo je za literarne osebe v mladinskih delih izdelala Maria Nikolajeva (2003). V sklepnem delu diplomske naloge bom uporabila sintezo, saj bom strnila svoje ugotovitve.

¹ Nada Gaborovič poudari, da so Ingoličeva mladinska dela doživljala veliko odmevnost, saj so se mladi bralci lahko poistovetili z nekaterimi književnimi osebami. Gaborovičeva meni, da jih je Ingolič razumel in jim znal iskreno spregovoriti (Gaborovič, 1972, str. 253).

² Dušan Čater je napisal, da je Ingolič eden najbolj plodovitih in priljubljenih avtorjev, kar dokazuje tudi število ponatisov (Čater, 1997, str. 121).

2 O MLADINSKI KNJIŽEVNOSTI

Mladinska knjiga je bila napisana kot vsako drugo literarno delo in je postala mladinska zato, ker je osvojila določeno publiko in ta publika so otroci (Šircelj, 1977, str. 8).

Ker v diplomskem delu obravnavam mladinska dela, je smiselno, da se uvodoma na kratko posvetim tudi samemu pojmu mladinska književnost.

2.1 Mladinska književnost in otrok

V leksikonu *Literatura* (2009) je mladinska literatura razumljena kot »literatura, ki je po temi, snovi in obliki primerna otrokom oz. mladini in izhaja iz vživljanja odraslega ustvarjalca v mladega bralca oz. otroštvo« (Kos idr., 2009, str. 243).

Po besedah Matjaža Kmecla je otroška oziroma mladinska književnost namenjena posebnemu bralcu. Piše, da je ta književnost prilagojena sprejemnim zmogljivostim mladega bralca, ki »niti iz izkušnje niti po znanju o svetu ne ve toliko, kolikor odrasli bralec, zato mu je vrsta »odraslih« besedil /.../ nedostopnih, nerazumljivih, zato nezanimivih« (Kmecl, 1983, str. 311). Na tem mestu bi izpostavila še opredelitev mladinske književnosti po Mileni Milevi Blažić (2011), ki mladinsko književnost razdeli na dve področji. V prvo področje šteje dela za otroke in mladostnike, v drugo pa književnost, ki je bila prvotno napisana za odrasle, a je sčasoma postala primerna za mladino (Blažić, 2011, str. 7).

Torej ne gre za to, da bi bila mladim bralcem »odrasla« besedila nerazumljiva oziroma nezanimiva.

Blažičeva je književne zvrsti in vrste klasificirala v tri sklope, in sicer **pesništvo**, **pripovedništvo** in **dramatiko**. V **pripovedništvo**, s katerim se ukvarjam v diplomskem delu, je uvrstila: **pravljico** (ljudska, klasična avtorska oziroma umetna, sodobna pravljica), **pripovedko** (ljudska in avtorska), **basen** (ljudska in avtorska), **legendo** in **realistično pripovedno prozo** (kratka zgodba v slikanici, zaporedje kratkih (zaključenih) zgodb, obsežnejše delo z zaključenimi poglavji) (Blažić, 2011, str. 18–20).

Ker se v diplomskem delu ukvarjam z realistično prozo, ji v nadaljevanju posvečam nekoliko več pozornosti.

2.2 Začetki in razvoj mladinske književnosti

Martina Šircelj (1977) trdi, da smo se s pojmom mladinska književnost in mladinski pisatelj začeli srečevati že leta 1871, ki je leto nastanka druge mladinske revije Vrtec.

Dragica Haramija (2000) pa navede leto 1880 kot pomembno letnico za razvoj slovenske mladinske književnosti. Takrat je namreč Levstik napisal cikel pesmi z naslovom *Otročje igre v pesencah* (Haramija, 2000, str. 29).

Martina Šircelj (1977) meni, da je katoliška cerkev imela prevelik vpliv na mladinsko književnost, saj so katoliška načela močno vplivala na vzgojo otrok. Trdi, da je bila »mladinska književnost obravnavana predvsem kot vzgojni pripomoček pri izobraževanju otrok« (Šircelj, 1977, str. 7).

Z omenjenim se strinja tudi Igor Saksida (1999), ki zapiše, da vzgojni zbornik *Drobtinice* (1861) škofa Antona Martina Slomška zaznamuje želja vzgojiti mladino v pobožne kristjane in dobre državljane. Trdi še, da so za starejšo vzgojno-poučno književnost značilne predvsem molitve in hvale Stvarniku in da ta književnost prevladuje do konca 19. stoletja. Opomni, da so pri nas prve poučne knjige za mladino pripravili protestanti.

Tudi Milena Mileva Blažić (2011, str. 27) piše, da je bila mladinska književnost tako v Sloveniji kot drugod po svetu vedno povezana z versko vzgojo in vzgojno funkcijo. Meni, da sta na razvoj mladinske književnosti najbolj vplivala naslednja dejavnika:

- novo pojmovanje otroštva (opisano na primer v delu³ Philippea Arièsa),⁴
- dostopnost izobraževanja.

Milena Mileva Blažić (2011) še zapiše, da v raziskovanju mladinske književnosti zasledimo dva pristopa. Prvi je tradicionalni (preučevanje v kontekstu vzgoje), drugi pristop pa je sodobni (raziskovanje književnosti kot individualnega področja umetnosti) (Blažić, 2011, str. 26–28). Ugotovi še, da se je mladinska književnost po letu 1980 začela obravnavati kot samostojna vrsta književnosti za mlade naslovnike (Blažić, 2011, str. 27).

³ Delo se imenuje *Otrok in družinsko življenje v starem režimu* (1960).

⁴ Philippe Ariès (1914–1984) je danes najbolj »znan kot zgodovinar otroštva in družine, zadnja leta vse bolj tudi kot zgodovinar smrti« (Baskar, 1991, str. 501).

- Prva bolj pomembna teoretična vprašanja mladinske književnosti so se pojavila šele v drugi polovici 20. stoletja.

Blažičeva (2011) kot začetnika literarnozgodovinskega preučevanja v revijah in časopisih omeni pedagoga, avtorja in prevajalca Josipa Brinarja (1874–1959)⁵ in Kazimirja Humarja, ki je leta 1950 izdal *Pregled slovenskega mladinskega slovstva*, pet let kasneje pa *Slovensko mladinsko slovstvo* (Blažič, 2011, str. 38).

Marjana Kobe (1987) piše, da je vzrok za tako pozen prihod mladinske književnosti v literarno teorijo napačna opredelitev. Trdi, da je gradivo, namenjeno mladini, šele s sestopom s področja pedagogike in osamosvajanjem v okvirjih literature v novejšem času omogočilo prve stike z literarno vedo in teorijo.

Razni teoretiki torej menijo, da je bila mladinska književnost na začetku namenjena bolj vzgoji kot zabavi mladine. Na vzgojo pa so vplivala tudi načela katoliške cerkve, ki so bila prisotna v raznih delih. Najverjetneje je na to vplivalo tudi dejstvo, da so (poučne) knjige za mladino (na začetku) pisali protestanti.

Verjetno je bila tudi sama obravnava oziroma teoretična opredelitev mladinske književnosti problematična, saj so jo najprej preučevali s pedagoškega stališča, kasneje pa z literarnega.

2.3 Realistična pripovedna proza

Dragica Haramija (2000) meni, da »pojmem realistična mladinska proza ni uporabljen literarnozgodovinsko, temveč vsebinsko, kar pomeni, da imajo književna dela, ki jih označuje termin realistična proza, večinoma verjetnostno ali realistično motivacijo. Še vedno pa ni mogoče trditi, da so književna dela z realistično ali verjetnostno motivacijo goli posnetki resničnosti, saj vsako književno delo vsebuje večjo ali manjšo mero literarne fikcije« (Haramija, 2000, str. 29).

Marjana Kobe opozarja, da v območje realistične mladinske proze uvrščamo besedila, »v katerih se tekstualna resničnost načeloma giblje v okvirih izkustveno preverljivega sveta« (Kobe, 1987, str. 165). Prav tako pravi:

⁵ Napisal je: *Mrvica o mladinskih spisih (1897), Novejše slovstvo za mladino (1921)* idr. (Blažič, 2011, str. 38).

Pojem »realizem« gre potemtakem razumeti kot ustvarjalno hotenje piscev, da bi se pri izboru snovi oziroma tem in v načinu upovedovanja le-te(h) čim tesneje naslonili na tako imenovano socialno resničnost in čimbolj avtentično uprizarjali vsakdanjo problematiko otrok in mladine v njihovem realnem okolju (Kobe, 1987, str. 165).

Kobetova, ki se zgleduje po Klingbergovi⁶ literarni teoriji realistične upodobitve otroka, loči tri modele realistične proze, in sicer:

- Prvi je »model literarnega besedila, v katerem je glavni literarni lik otrok v razvojnem razponu od najzgodnejšega otroštva do nekako 8., 9. leta starosti« (Kobe, 1987, str. 165).

Avtorica pri tem modelu našteje besedila **Branke Jurca** *Katka, stoj!* (1972), *Čuj in Katka* (1974), *Anča Pomaranča* (1983); **Antona Ingoliča** *Ptiček brez kljunčka* (1977) in *Rokove zgodbice* (1983); *Kdo mamici soli pamet* (1985) in *Tonka paconka* (1982) **Branka Hofmana** ter druga.

- Drugi je »model realističnega teksta, ki kot sprejemnike predvideva bralce obeh spolov med desetim in dvanajstim letom« (Kobe, 1987, str. 171).

Po Kobetovi v ta sklop sodijo dela *Ime mi je Tomaž* (1972), *Roki Rok* (1976), *Vanda Vitana Mala*, delo **Polonce Kovač** *Urške so brez napake* (1980) in delo **Smiljana Rozmana** *Ta glavna Urša* (1981) ter druga.

- V tretji model pa se »uvrščajo obsežnejša, včasih že kar romaneskno zasnovana besedila, v katerih glavni literarni lik prerašča svoje osnovnošolsko obdobje in vstopa v »nov« svet, svet odraslih, ali pa je v ta svet že »vržen« in kot dozorevajoči mladostnik med 15. in 18. letom bolj ali manj boleče odkriva njegove koordinate, hkrati pa hlastno in *praviloma samotno* išče svojo lastno podobo« (Kobe, 1987, str. 176).

Avtorica med te tekste uvršča deli **Iva Zormana**: *V sedemnajstem* (1972) in *Rosni zaliv* (1975), delo **Branke Jurca** *Ko zorijo jagode* (1974), delo **Dragice Gračner** z naslovom *Punčka, kje si doma?* (1984) ... (Kobe, 1987, str. 176).

⁶ Göte Klinberg (1918–2006) je bil švedski raziskovalec.

V nadaljevanju se posvečam značilnostim daljših proznih besedil v mladinski književnosti, ki jih obravnavam v diplomskem delu.

2.3.1 REALISTIČNA PRIPOVED

Milena Mileva Blažič trdi, da je realistična pripoved »vrsta pripovedne proze, v kateri prevladujejo realistične ali stvarne, izkušnjske pripovedne prvine (književne osebe, čas, prostor in dogajanje)« (Blažič, 2003, str. 664).

Blažičeva še pove, da je začetnik realistične pripovedi Fran Milčinski, sledijo mu France Bevk, Tone Seliškar, Prežihov Voranc, Anton Ingolič, Pavle Zidar, Ivo Zorman, Branka Jurca in drugi (Blažič, 2003, str. 664).

2.3.2 MLADINSKI ROMAN⁷

Dragica Haramija (2003) trdi, da bi »/s/ stališča mladinske književnosti /.../ smeli govoriti o mladinskem romanu kot posebni književni vrsti v območju prehodne literature, s čimer mislimo obdobje po 12. ali 13. letu otrokove starosti pa do konca branja mladinske književnosti« (Haramija, 2003, str. 173).

Haramijeva v nadaljevanju pove, da so v slovenski mladinski realistični pripovedni prozi tudi besedila, ki presegajo pripoved kot književno vrsto. Ugotavlja, da ima mladinski roman natančno opisanega protagonista, ki je v težavnem pubertetnem obdobju in pripoveduje o svojem življenju (torej navadno prvoosebni pripovedovalec). Nadalje razdeli slovenski realistični mladinski roman na štiri žanre:

- Avanturistični mladinski roman, v katerem je prisotna nenamerna avantura, v katero se podajo glavni liki. Dogajanje je pogosto slikano bipolarno.⁸ Najpomembnejši element take zgodbe je problem, ki se na koncu pozitivno izteče.

⁷ Razdelek povzemam po Dragici Haramija (2003, str. 171– 180).

⁸ Pri tem »mislimo na izrazito pozitivne lastnosti glavnega književnega lika in izrazito negativne lastnosti drugih književnih oseb« (Haramija, 2003, str. 176).

- Ljubezenski mladinski roman pogosto postavlja v središče dogajanja najstnico in njeno prvo ljubezen, ki je z njenega zornega kota prava in edina. Ko zveza med parom razpade, ima skoraj katastrofične poteze za tistega, ki si želi nadaljevanja zveze.
- Socialno-psihološki mladinski roman, v katerega sodijo dela s tematikami, ki so bile cenzurirane. Med prve detabuizirane teme sodijo spolnost, nasilje in zmotljivost odraslih. Sledijo jim teme: narkomanija, bolezni, homoseksualnost, motnje v prehrani, incest, spolne zlorabe...

V ta sklop sodijo dela, katerih glavni temelj je socialni problem, dela, ki so družbeno angažirana, dela, ki so lahko kritika nekega okolja...

- Roman »v kavbojkah« ali jeans roman, v katerem je prisoten deški književni lik, katerega cilj so zabave, prve spolne izkušnje ipd., a ga mučijo razni problemi, npr. šola, starši...

3. OTROK IN OTROŠTVO V SLOVENSKI MLADINSKI KNJIŽEVNOSTI

V nadaljevanju se bom posvetila literarni oziroma književni osebi, otroku, zato bom najprej na kratko obrazložila njen pomen.

V leksikonu *Literatura* (2009) piše, da je literarna oziroma književna oseba ena izmed temeljnih sestavin v literarnem delu. Pomembne so zlasti v epiki in dramatiki. Po njihovi karakterizaciji⁹ in vlogi v dogajanju jih delimo na stranske in glavne (Kos in drugi, 2009, str. 208–209).

V nadaljevanju tega poglavja¹⁰ povzemam mladinsko teoretičarko Mileno Milevo Blažič, ki se ukvarja z otroki kot književnimi oziroma literarnimi osebami.

Milena Mileva Blažič meni, da naj bi bilo otroštvo obdobje zaščite, ko naj bi odrasli vedno delali v dobrobit otrok. Pove, da v slovenski kulturi prevladujejo idealizirane podobe otroka in otroštva, ki naj bi bilo simbol preprostosti in spontanosti, a je v resnici tudi simbol nerazvitosti in ranljivosti. Znanstvenica še piše, da naj bi bil otrok spontan, miren in zbran, pa vendar živi otrok tudi v vojni in pomanjkanju. Ugotovila je, da »obstaja dihotomija med deklarativno idealizirano podobo otroka in otroštva« (Blažič, 2011, str. 78).

Prav tako še ugotavlja, da je beseda otrok v *Brižinskih spomenikih* ter *Celovškem, Stiškem* in *Čedadskem rokopisu* vedno omenjena le prek moškega spola za potomce in v povezavi s krščanstvom. Literarna znanstvenica vidi napredek v Trubarjevih knjigah, kjer je omenjeno, da se otroci igrajo, in kjer najdemo prisotna tudi čustva do otrok. V nadaljevanju omeni Janeza Svetokriškega, pri katerem izpostavi čustven odnos do njih. Hkrati omeni tudi *Slavo vojvodine Kranjske*, v kateri se J.V. Valvazor zgraža ob omembi detomora, čustveno govori o rojstvu in smrti otrok ter posveti pomembno mesto vzgoji otrok.

Milena Mileva Blažič se posveti tudi obdobju razsvetljenstva, kjer na prvem mestu izpostavi redke omembe otrok pri Valentinu Vodniku in Antonu Tomažu Linhartu. V obdobju

⁹ Gre za »označevanje literarnih likov po njihovih posebnostih; o značaju lahko govorimo le pri glavnih osebah, ki so opredeljene z več lastnostmi, medtem ko so stranske navadno enodimenzionalne« (Kos in drugi, 2009, str. 159).

¹⁰ Razdelek je povzet po Blažič (2011, str. 67–79).

romantike omeni Antona Martina Slomška, za katerega pravi, da otroke pojmuje konzervativno.

Avtorica monografije omeni, da se v ljudskih pesmih ne znebimo otroka v funkciji delavca, saj so predstavljene predvsem deklice, katerih podoba je osredotočena na dom. V ljudski pesmi *Naša Špela* se Špeli raztrese moka in zaradi te nerodnosti ni kruha. V ljudski pesmi *Katarina Barbara* pojasni, da je deklica okregana, ker ni dobro pazila na kokoši, podobno vlogo ima tudi deklica v pesmi *Majhna sem bila*, ki do odhoda v šolo pazi na piščančke.

Znanstvenica najde napredek pri poimenovanju otroka in otroštva pri Otonu Župančiču, saj v njegovih delih otroci lahko živijo mirno življenje. Lahko spijo in se igrajo. Ugotavlja, da je v njegovih pesmih veliko izrazov naklonjenosti, kot so na primer pomanjševalnice in olepšani izrazi, ki so izraz pozitivnega odnosa do otroka.

Slovenska mladinska književnost se je začela razvijati v drugi polovici 19. stoletja.

Blažičeva je ugotovila, da so otroci na začetku slovenske mladinske književnosti v ljudskem in avtorskem izročilu pogosto lačni (*Potolčeni kramoh*), bolni (*Mojca iz Kekca*) ali pa so sirote (*Ptički brez gnezda*, *Kdo je napravil Vidku srajčico*, *Desetnica*). Prav tako v delih najde otroke, ki bolehajo ali pa nenadoma zbolijo (*Modra vrtnica za princesko*, *Deček na oblaku*), prezgodaj zanosijo (*Gimnazijka*), a otrok že postaja subjekt.

Hkrati omeni, da je pri Srečku Kosovelu (*Otrok s sončnico*) in Danetu Zajcu (*Dež*) moč zaznati mišljenje, da je otroštvo krhko obdobje, v katerem je otrok potreben varnosti in zaščite.

Avtorica omeni tudi Grafenauerjevo pesniško zbirko *Pedenjped* (1966), ki po njenem predstavlja velik napredek v pojmovanju otroka, saj pred njim v pesmi *Otročje igre v pesencah* (Levstik, 1880) Gregor sanja o »sladki kaši«, Pedenjped pa se preobjeda v svojem Pedenjcarstvu. Svoje pogoje pa otrok postavlja tudi pri Feriju Lainščku (*Nova pravila*). Otrok dobi svoje dežele tudi pri Kajetanu Koviču, in sicer Čirečare, Čarovnijo in Ringarajo.

Dotakne se tudi imen, pri čemer ugotovi, da dobijo otroci lastna imena šele po letu 1970. Ugotavlja, da so otroci brez imen pogosta podoba književnih oseb (deček, deklica). Najpogostejša so funkcionalna imena (*Kresnica Podnevnica*, *Desetnica*, *Peter Nos*, *Bosopetec*, *Zvezdica Zaspanka*, *Muca Copatarica...*), pa tudi imena v rimanih dvojicah

(*Krojaček Hlaček, Jure Kvak Kvak, Taca Muca, Muca Maca...*) ali pa stigmatizirana (*Nana, mala opica, Sin jež, Nebomska deklica...*).

Avtorica pove, da so otroci pogosto prikazani kot poosebljene živali, na primer *Medvedki sladkosnedki, Sapramiška, Muca Copatarica, Zajček skakalček*, razne ptice (rajska, zlato, zlatoper) in kokoška Emilija. Piše, da so prikazani tudi kot poosebljene igrače (*Lučka Svečana, Zzzbudilka...*), poosebljena narava (*Lučka Regrat, Čudežno drevo...*) in tudi kot nebesni predmet (*Zvezdica Zaspanka, Oblaček Postopaček, Jedca Mesca*).

Znanstvenica še piše, da so poleg izrazov naklonjenosti kakovostna tudi izvirna poimenovanja za otroke ali pa izmišljena bitja. Mednje prišteje Levstikovega *Pedenjmožica* in *Najdihojco*, Lainščkovega *Žlopija*, Župančičevega *Cicibana* in druge. Dotakne se tudi žalostne podobe otroka, ki ni skladna z idealizirano podobo otroka v slovenski družbi. Na tem mestu izpostavi Sašo Vegri, ki problematizira idealizirano podobo otroka, saj v pesmih govori tudi o pretepanju otrok. V članku je izpostavljena tudi sodobna pravljica Branke Jurca z naslovom *Vrtnica*, v kateri so prikazani prepirljivi starši, ki zaradi sebičnosti ne vidijo, da njihova hči umira.

V zaključku avtorica še napiše, da pride (zaradi permisivne vzgoje) po letu 1990 do zamenjave vlog: otroci postanejo odrasli in odrasli se pootročijo (Bogdan A. Novak: *Pravice otrok*, Feri Lainšček: *Nova pravila*).

3.1 Idealiziran pogled na otroka in otroštvo

Mit o idealnem otroštvu izvira iz 18. stoletja od Jeana Jacquesa Rousseauja (1712–1778) in njegovega dela z naslovom *Emil ali o vzgoji* (1762).¹¹ Rousseau je bil prepričan, da lahko vsebina knjige prispeva k temu, da se otrok pohujša. Za primer navede nekaj La Fontainovih¹² basni, v katerih nekdo s pretkanostjo pride do zelenega, in trdi, da se otrok prej poistoveti s tistim, ki nekoga prelisiči, kot pa s prelisičenim. Rousseau trdi, da se bodo otroci bolj nagibali

¹¹ Vlado Schmidt (1997) pravi, da je to najbolj pereče klasično delo pedagoške literature. Pove, da je delo Parižane razdelilo na dva tabora. Parižani so knjigo zelo dobro sprejeli, fevdalna gospoda je ukazala knjigo javno sežgati, pariški nadškof in francoska duhovščina pa so delo obsodili. Ko se je vmešal še papež, je moral Rousseau v ilegalo (Schmidt, 1997, str. 5).

¹² Jean de La Fontaine je bil francoski pesnik, ki je živel med leti 1621–1695.

»h grdobijam, s katerimi izvlečemo lahko korist iz tujih slabosti, kakor pa da bi se čuvali napak, od katerih jih hočemo ozdraviti ali jih obvarovati« (Rousseau, 1997, str. 107).

S tem, da La Fontainove basni niso primerne za otroke, se strinja tudi Paul Hazard, ki meni, da so za otroke pretežke, in piše, da morajo tisti, ki želijo biti uspešni pri mladinskem pisanju, ubogati otroke in se podvreči njihovim željam (Hazard, 1967, str. 67–76).

Darja Lavrenčič pove, da si je Rousseaujeva predstava otroštva kot časa nedolžnosti (zlasti v začetku devetnajstega stoletja) pridobila veliko zagovornikov, ki so se strinjali, da lahko knjige, v katerih se otroci srečajo z nasiljem, kvarijo nedolžne otroke. Avtorica članka ugotavlja še, da ni presenetljivo, da so angleški konservativni kritiki menili, da bodo otroci, ki berejo o zločinih, dobili navdih za takšno početje v realnem življenju (Lavrenčič, 2000, str. 37).

Paul Hazard (1967) meni, da so odrasli dajali otrokom knjige, ki so otroke dolgočasile. Piše še, da »odrasli ljudje (razen nekaterih privilegirancev, nekaterih norcev, nekaterih pesnikov, ki so jim bogovi naklonili dar, da razumejo jezik malčkov, kot vile v pravljicah razumejo govorico ptic) so dolgo časa slabo doumevali prošnje otrok« (Hazard, 1967, str. 12). Hazard še verjame, da bi morali odrasli dajati otrokom v branje dela, ki bi jih osrečila, ne pa zgodb »s koščki avtoritativne morale« (Hazard, 1967, str. 13). Avtor omeni tudi Rousseaujea, o katerem pravi, da je revolucionar, ki je zagovarjal »pravico spontanega proti mehničnemu, primitivnega proti umetnemu« (Hazard, 1967, str. 21).

Mladinski pisatelji so izvajali samocenzuro, saj v delih niso želeli imeti ničesar, kar bi lahko kvarno vplivalo na otroke (bralce).

Darja Lavrenčič (2000) piše, da mladinski pisatelji niso pisali o »spolnosti, niso niti omenjali določenih telesnih funkcij, nazorno opisovali nasilnih dejanj, prikazovali odraslih v negativni luči, uporabljali kletvic, kritizirali avtoritet (uglednih ljudi) ali pisali o spornih političnih in družbenih vprašanjih (problemih)« (Lavrenčič, 2000, str. 37).

Milena Mileva Blažić (2011) ugotavlja, da v slovenski kulturi prevladuje idealizirana podoba otroka in otroštvo, ki naj bi bilo simbol spontanosti in preprostosti. Piše, da podobna dihotomija obstaja tudi v drugih izročilih. Trdi, da so tudi v krščanskem izročilu angeli pogosto prikazani kot otroci, kar je znamenje nedolžnosti in čistosti. Omeni tudi, da gre za nostalgичno pojmovanje podobe otroka, ki se razlikuje od resničnosti. Po njenem naj bi bilo

otročstvo zaščiteno obdobje, v katerem naj bi odrasli vedno ravnali v dobrobit otrok, a ugotavlja, da v realnosti ni tako (Blažič, 2011, 67–86).

Darja Lavrenčič Vrabc (2001) pa meni, da je večina odraslih že pozabila, s kakšnimi težavami so se v času odraščanja srečevali, saj še vedno verjamejo v mit srečnega otroštva, kot ga najdemo po Jeanu Jacquesu Rousseauju. Ugotavlja, da je za takšne odrasle otroštvo predvsem čas nedolžnosti, ki jo morajo odrasli ohranjati in otroke obvarovati pred hudobijo sveta.

V nadaljevanju še povzame, da v slovenski mladinski književnosti prevladuje pozitivna opredelitev otroštva in je vidna idealizacija otroštva (Lavrenčič, 2000, str. 29).

Milena Mileva Blažič (2011, str. 65) je spodaj naštetih slovenskih pisateljev uvrstila v sklop pisateljev in pisateljic, za katere je značilen idealiziran pogled na otroško literarno osebo.

- **Josip Ribičič** (1886–1969): *Miškolin* (1931)
- **Niko Grafenauer** (1940): *Majhnica in Katrca Škrateljca* (1987)
- **Dragotin Kette** (1876–1899): *Šivilja in škarjice* (1910)
- **Svetlana Makarovič** (1939): *Sapramiška* (1976)
- **Ela Peroci** (1922–2001): *Muca Copatarica* (1957)
- **Kajetan Kovič** (1931): *Maček Muri* (1975), *Moj prijatelj Piki Jakob* (1972)
- **Leopold Suhodolčan** (1928–1980): *Krojaček hlaček* (1970)
- **Bina Štampe Žmavc** (1951): *Popravljalnica igrač* (1994)

V slovenski mladinski književnosti torej prevladuje idealizirana podoba otroštva in otroške literarne osebe. Otroci se zgodaj osamosvojijo in morajo poprijeti za različna dela. Književni liki se srečujejo tudi z raznimi problemi in stiskami, a jih vedno uspešno premagajo.

V nadaljevanju se posvečam realističnemu pogledu na otroka in otroštvo ter tabu temam.

3.2 Realističen pogled na otroka in otroštvo

Darja Lavrenčič piše, da je realnost otroštva najbolj vidna v delih sodobne mladinske književnosti, saj avtorji v svoja dela vključujejo tudi problematične oziroma tabu teme. Avtorica meni, da to počnejo zato, da »bi otroci bolje razumeli sami sebe, svoje probleme in se na ta način lažje spopadli s tegobami in problemi, ki jih imajo« (Lavrenčič, 2000, str. 29).

Milena Mileva Blažič napiše, da je v mladinsko realistično prozo »vstopil otrok, mladostnik, ki ni idealiziran, je stvaren, nagajiv in uporniški /.../ začne prevladovati individualni, ne več kolektivni junak, značilen za realistično pripovedno prozo 70. in 80. let« (Blažič, 2003, str. 664). Meni tudi, da s takim otrokom oziroma mladostnikom dobi problemska tematika mesto v mladinski književnosti.

V nadaljevanju povzemam Mileno Milevo Blažič (2003, str. 664), ki piše o predstavnikih realistične pripovedi. Začetnik realistične pripovedi za mladino je **Fran Milčinski** (1867–1932) z delom *Ptički brez gnezda* (1917). Nato avtorje in njihova dela razdeli v štiri sklope, in sicer:

a.) V obdobju socialnega realizma so najbolj značilni predstavniki t.i. klasične realistične pripovedi:

- **France Bevk** (1890–1970): *Tatič* (1923), *Pastirci* (1935), *Pestrna* (1939)
- **Tone Seliškar** (1900–1969): *Bratovščina Sinjega galeba* (1936)
- **Prežihov Voranc** (1893–1950): *Solzice* (1949)

b.) V povojno obdobje sodijo:

- **Anton Ingolič** (1907–1992): *Tajno društvo PGC* (1958), *Gimnazijka* (1967)
- **Pavle Zidar** (1932–1992): *Kukavičji Mihec* (1972)
- **Ivo Zorman** (1926–1992): *V sedemnajstem* (1972), *Rosni zaliv* (1975)

- **Branka Jurca** (1914–1999): *Ko zorijo jagode* (1974)

c.) Po zgoraj omenjenih avtorjih nadaljujejo:

- **Polonca Kovač** (1937): *Andrejev ni nikoli preveč* (1977), *Urške so brez napak* (1980), *Špelce* (1983)
- **Slavko Pregl**: (1945): *Priročnik za klatenje* (1977), *Geniji v kratkih hlačah* (1978)
- **Feri Lainšček** (1959): *Ajša Najša* (1989)

d.) Nova realistična pripoved, popularna med mladimi bralci, ker je motivno-tematsko blizu njihovemu doživljajskemu svetu:

- **Dim Zupan** (1946): *Trnovska mafija* (1992), *Leteči mački* (1997)
- **Desa Muck** (1955): *Pod milim nebom* (1993), serija knjig *Blazno resno o ...* (1994–1998)
- **Primož Suhodolčan** (1959): *Košarkar naj bo!* (1994), *Kolesar naj bo!* (1997), *Ranta vrača udarec* (2000)
- **Bogdan Novak** (1944): *Ninina pesnika dva* (1995)
- **Janja Vidmar** (1962): *Junaki petega razreda* (1995), *Aknožer* (1998), *Princeska z napako* (1998), *Debeluška* (1999), *Družčina iz šestega b* (2000), *Baraba* (2001)

Zoltan Jan (2003) piše, da so v sedemdesetih letih in na prelomu 20. v 21. stoletje »nastala dela, ki dobivajo nove značilnosti in jih literarna veda za zdaj še ni analizirala v medsebojni povezanosti« (Jan, 2003, str. 181). Meni, da gre pri takih romanih tako za prilagajanje trgu in okusu bralca kot za prizadevanje, da bralca vzgaja in poučuje (Jan, 2003, str. 182). Piše še, da so liki predvsem gimnazijci pred maturo, ki v večini pripadajo srednjemu družbenemu sloju. Pove, da starši ne sodelujejo v »najintimnejših eksistencialnih stiskah mladih junakov« (Jan,

2003, str. 188). Avtor zaključi, da so književne osebe v takih romanih zaznamovane »z izkustvi, ki jih prinašajo negativni družbeni pojavi in pustijo v duševnosti junaka hude travme« (Jan, 2003, str. 189), a pove, da se zgodbe v večini primerov srečno končajo.

Naslednje podpoglavje je namenjeno tabu temam, ki so »se tudi pri nas najprej začele obravnavati v mladostniških romanih« (Lavrenčič, 2000, str. 179).

3.3 Tabu teme

Ta pojem torej označuje temo, ki se je ne sme kritično obravnavati. Gre za teme, katerih podrobnosti želimo prikriti, ker so za določeno obdobje ali ljudi problematične. Tudi v literaturi so bile nekoč določene teme nezaželeni, na primer spolnost, droge ipd., zdaj pa se o njih lahko piše. Bralci in uredniki pa jih večinoma dobro sprejemajo.

Ne smemo pa pozabiti, da se današnji tabuji lahko razlikujejo od tabujev, ki so bili prisotni v preteklosti. Ni nujno, da tabu, ki je obstajal nekoč, obstaja tudi danes. Tudi ljudje smo si različni med seboj (kultura, vzgoja...), zato ni nujno, da je isti tabu sprejemljiv pri vseh ljudeh.

Darja Lavrenčič (2000) trdi, da se je situacija »precej spremenila s tistim trenutkom, ko se je dolgoletna tradicija samocenzure, ki jo je večina ameriških mladinskih pisateljev vrsto let spoštovala, postopoma začela opuščati (Lavrenčič, 2000, str. 39).

Po besedah Darje Lavrenčič Vrabec (2001) najdemo v 19. in začetku 20. stoletja le malo primerov, pri katerih ni stroge samocenzure. Avtorica izpostavi knjigo Jonathana Swifta *Guliverjeva popotovanja*, ki je zaradi nekaterih prizorov¹³ povzročala preglavice založnikom. Kritičarka še pove, da je eden prvih avtorjev, ki je v mladinski književnosti prelomil s tabuji, ameriški pisatelj Mark Twain. V nadaljevanju omeni njegovi mladinski deli *Prigode Toma Sawyerja* in *Prigode Huckleberryja Finna*, v katerih je prikazal odrasle v negativni luči in dovolil, da se mlade književne osebe v nekaterih primerih grdo vedejo. S tem, ko je odrasle prikazal v negativni luči, se je torej spremenila tudi podoba odraslih, ki »niso več prikazani kot popolne in nezmotljive avtoritete, temveč tudi kot nemočni ljudje s kopico napak«

¹³ Darja Lavrenčič Vrabec pravi, da je »eden najbolj opolzkkih prizorov /.../ tisti, v katerem Guliver pogasi ogenj/.../, tako da urinira nanj« (Lavrenčič Vrabec, 2001, str. 42).

(Lavrenčič Vrabec, 2001, str. 43). Omeni še, da lahko obe deli najdemo na seznamu¹⁴ sto najpogosteje kritiziranih knjig (Lavrenčič Vrabec, 2002, str. 44).

Meni tudi, da je do takega dogajanja začelo prihajati predvsem v času 60. in 70. let 20. stoletja, med drugim tudi zaradi povojne generacije ameriških najstnikov, ki so bili mnogo bolj samozavestni kot njihovi predhodniki. Mlajša generacija si je želela »knjig, v katerih je literarni lik njihov vrstnik, torej najstnik, z vsemi problemi odraščanja, s katerimi se v realnem življenju srečuje tudi najstniški bralec ali bi se želel srečati, če bi to bilo mogoče« (Lavrenčič, 2000, str. 39). Napiše še, da so se v tistem času začeli rušiti tabuji in vsebine knjig so posledično postale drznejše v tematiki, saj so avtorji v svojih delih začeli obravnavati teme, kot so spolnost, najstniška nosečnost, kontracepcija, abortus, homoseksualnost in drugo. Kasneje, v 90. letih, pa se je pozornost usmerila v teme nasilja, spolnih zlorab, narkomanije ...

Piše še, da so mladi bralci dobro sprejeli tovrstno leposlovje, kar pa se ni zgodilo pri cenzorjih ter konservativnih in političnih skupinah. Avtorica na tem mestu za začetnico pisanja o (za tisti čas) kočljivih temah omeni pisateljico Jeanette Eyerly¹⁵, izpostavi pa tudi ameriški pisateljici Judy Blume¹⁶ in Normo Klein¹⁷ ter pisatelja Roberta Cormiera¹⁸ in Paula Zindla.¹⁹

Na Slovenskem velja za začetnika, ki je v mladinska dela vključil tudi tabu teme, pisatelj Anton Ingolič. Leta 1962 je napisal roman *Mladost na stopnicah*,²⁰ pet let kasneje pa še roman z naslovom *Gimnazijka*.²¹ Slednji je bil veliko bolj odmeven. Marjana Kobe je ob tem

¹⁴ http://www.ala.org/advocacy/banned/frequentlychallenged/challengedbydecade/1990_1999 (gledano 22.10.12)

¹⁵ Jeanette Eyerly je raziskovala teme, kot so mladostniška spolnost, psihične bolezni, ločeni starši oziroma starši alkoholiki... (Lavrenčič, 2000, str. 54).

¹⁶ V svojih mladostniških romanih je pisala o menstruaciji, mokrih sanjah, samozadovoljevanju... (Lavrenčič, 2000, str. 40).

¹⁷ Kleinova v svojih delih piše o neporočeni materi, ki ima spolne odnose, najstniški spolnosti, splavu... (Lavrenčič, 2000, str. 40).

¹⁸ Cormieru so očitali spodkopavanje avtoritete, ki jo imajo starši, inštitucije in vlada (Lavrenčič, 2000, str. 40).

¹⁹ Zindel naj bi omalovažujoče pisal o odraslih (Lavrenčič, 2000, str. 40).

²⁰ Ingolič v romanu obravnava temo mladostniškega prestopništva

²¹ Avtor obravnava nezaželeno materinstvo dijakinje.

zapisala, da je s temo nezaželenega materinstva omogočil vstop tabu temam v mladinsko književnost pri nas (Kobe, 1987, str. 177).

Na tem mestu velja omeniti tudi knjižno zbirko *Pota mladih*, ki je v začetku šestdesetih let izhajala pri založbi Mladinska knjiga. V zbirki so izhajali prvenci mladih piscev, ki so spregovorili o svetu mladostnikov in temah, kot so spolnost, abortus, incest, prestopništvo, nasilje in ločitve. Omenjena dela so dokaz, da je bila mladostniška problematika v proznih delih prikazana že pred Ingoličevim romanom *Gimnazijka*.

Darja Lavrenčič (2000, str. 93) omeni avtorje, ki so (tudi) objavljali v zbirki, in njihova prozna besedila glede na letnico izida:

- **Janez Kajzer:** *Mimo dnevnega načrta* (1960)
- **Elza Budau:** *Diagram neke ljubezni* (1962)
- **Peter Kavalarič:** *Grajski biki* (1962)
- **Marlena Humek Pehani:** *Deklice na potepu* (1963)
- **Breda Smolnikar:** *Otročki, življenje teče dalje* (1963)
- **Miriam Steiner:** *Vojak z zlatimi gumbi* (1964)
- **Barbara Breclj:** *Slamnati večeri* (1967)

Darja Lavrenčič Vrabc (2001) se čudi dejstvu, da si za ohranjanje otroštva kot časa nedolžnosti prizadevajo tako nekateri starši in učitelji kot kritiki in strokovnjaki s področja mladinske književnosti. Sprašuje se, ali je mladinska književnost, ki obravnava temne strani življenja, za mlade bralce res škodljiva. V nadaljevanju ponudi odgovor, saj spomni na to, da bodo tudi mladi bralci nekoč morali odrasti in živeti v svetu, kakršen je (Lavrenčič Vrabc, 2001, str. 40).

4 ANTON INGOLIČ

4.1 Biografija in literarno ustvarjanje²²

Anton Ingolič se je rodil 5. 1.1907 v Spodnji Polskavi v kmečko obrtniški družini. Osnovno šolo je obiskoval v domačem kraju. S trinajstimi leti je odšel v Maribor, da bi na realki nadaljeval šolanje. Kot tretješolec je bil eden od ustanoviteljev literarnega kluba *Žarki*. Izdajali so list z istim imenom, ki so ga razmnoževali jetniki mariborske kaznilnice. Kot petošolec je začel še bolj strastno pisati in brati. V času na realki je poslal eno črtico Mladiki, katere urednik je bil F. S. Finžgar. V tem času je objavil začetek črtice *V dolini muk*, črtici *Marja* in *Svoboda*, napisal pa je tudi daljšo avtobiografsko povest iz dijaškega življenja. Prevedel je Maeterlinckovo tridejanko *Monna Vanna*, iz nemščine po naročilu pa komedijo dunajskega komediografa Carlweissa. Bolj je bral domače in tuje avtorje, bolj je menil, da so njegovi izdelki slabi.

V času srednješolskega študija se je v večini vzdrževal sam. Eno leto je študiral v Parizu, kjer se mu ni bilo lahko. Prav tako tudi naslednja tri leta v Ljubljani, kjer je vpisal študij slavistike. V času visokošolskega študija se je poročil, napisal nekaj novinarskih odlomkov in prevedel odlomek iz La Bruyèrovih *Značajev*. Udejstvoval se je kot amaterski igralec in režiser. Napisal je, da je bila višek te dejavnosti uprizoritev Cankarjeve povesti *Hlapec Jernej in njegova pravica*, ki jo je sam dramatiziral, režiral, igral glavno vlogo in naredil kulise. Ingolič je z drugimi študenti in kmečkim mladim prebivalstvom igral v ljudskih igrah in dramskih tekstih, ki so jih prikazovali v domači in sosednjih vaseh. V Mariboru je nastopal na šolskih prireditvah, v Parizu pa kot statist v *Comédie française*.

Anton Ingolič je diplomiral oktobra 1931 in se zatem vrnil k ženi in hčerki na Polenšak v Slovenske gorice. Bil je čas gospodarske krize, zato se je družina preživljala le z eno plačo, in sicer ženino. V tem času je napisal več del, med njimi tudi *Hišo številka 52*, ki je bila objavljena leto kasneje (februarja 1932) v *Ljubljanskem zvonu*. V tistem času je napisal več črtic, ki so bile objavljene v raznih revijah, kot so revije *Prijatelj*, *Jutro* in *Žena in dom*. Občutek, da se je rešil nekakšnega bremena, je čutil, ko je napisal povest *Mlada leta* (izšla je leta 1935). Kmalu po končanem študiju je začel učiti na ptujski gimnaziji. Kasneje se je z

²² Poglavje povzemam po Antonu Ingoliču (1980, str. 5–264).

družino preselil v Dornovo, kjer je začel (po letu premora) jeseni 1933 zopet pisati. Napisal je humoresko *Hanibalija Mukija poslednja pot*,²³ ki je bila objavljena leto kasneje. Humoreska je zbudila tako ogorčenje kot odobravanje. Drugi tekst, napisan v tem času (1933) in objavljen v *Ljubljanskem Zvonu*, je bila novela *Gimnazistka Feruna*,²⁴ ki je vznemirila ptujsko gimnazijo.

Ingoliča so močno prizadele razlike med revnimi in bogatimi, zato je želel popisati bitko slovenskega malega človeka zoper bogatega tujca. Napisal je delo *Zemlja in ljudje*, katerega rokopis je poslal v uredništvo *Ljubljanskega zvona*. Takratni urednik A. Ocvirk naj bi bil nad delom tako navdušen, da ga ni odložil pred koncem. Ingolič je napisal še nadaljevanje *Zemlje in ljudi*. Ker je vedel, da oba dela knjige ne bosta mogla iziti v *Zvonu*, je razmišljal, da bi ponudil celoten roman eni založbi. Želel pa si je tudi videti svojo prvo knjigo. Odločil se je za mariborsko Tiskovno založbo. Urednik založbe je bil dr. Maks Šnuderl, ki mu je predlagal, da spremeni naslov romana. Ingolič je sprejel njegov predlog in roman poimenoval *Lukarji*. Roman je izšel leta 1936. Knjigo so nekateri označili za pohujšljivo in brezbožno. Kmalu so jo vzeli iz katoliških knjigarn in knjižnic in pisatelj bi si kmalu zopet nakopal tožbo. Drugo izdajo, ki je izšla leta 1951 pri založbi Obzorja, je pisatelj precej popravil.

V Zvončku je skozi letnik 1936/37 izhajala povest *Trije dečki – trije junaki*. Zanimanje mu je vzbudil tudi cirkus, kjer je spoznal žonglerja. Plod tega znanstva sta bili deli *Žongler Jakim* in *Veletoč*. Napisal je še pravljico z naslovom *Kratkorepec in njegovo potovanje po svetu*, ki je izhajala v letu 1938 v *Mladem Jutru*. Devetnajst let kasneje je izšla pri založbi Obzorja pod naslovom *Tačko v velikem mestu*. Napisal je črtico *Korenov Lojz*, reportažo *S splavarji po Dravi in Donavi*, ki je izhajala v reviji *Žika*. Leta 1938/39 so v *Našem rodu* objavili Ingoličevo povest *Sirote*, ki jo je Ingolič v sodelovanju z režiserjem Franom Žižkom dramatisiral. Leta 1940 je bila drama premierno predvajana v ptujskem gledališču.

Konec leta 1937 je začel pisati daljšo novelo *Tam gori za hramom*. Sledilo je precej člankov, ki jih je napisal za *Edinost* in *Večernik*. V tem času je napisal črtico *Kurent* in novelo *Prvi sneg*. Leta 1938 je napisal *Sosesko* in jo poslal Slovenski matici. Pred koncem leta 1939 je začel pisati roman *Matevž Visočnik*.

²³ Po besedah avtorja bi si s tem delom kmalu nakopal tožbo plemiča Pongratza (Ingolič, 1980, str. 27–28).

²⁴ V tej noveli je skušal prikazati težke življenjske razmere dijakov in dijakinj in nerazumevanje njihovih stisk s strani nekaterih profesorjev (Ingolič, 1980, str. 29).

Napisal je roman *Na splavih*, ki je izšel pri Modri ptici leta 1940. Roman je nadaljevanje življenjske zgodbe starega splavarja, objavljene v Obzorjih. Istega leta je napisal dve noveli, *Žejo* in *Likof*. Tudi roman nosi naslov *Žeja*.

V času druge svetovne vojne je bil izseljen v Srbijo. V črticah in novelah, ki jih je napisal leta 1943 in 1944 je skušal prikazati grozote nemške okupacije in razne stiske.

V letih okupacije se je Ingoliču izboljšal vid, tako se je na Ptuj vrnil svoboden in z ozdravljenim vidom. Napisal je tridejanko *Mladi aktivisti* (1945). V zbirki *Pred sončnim vzhodom* (1945) so izšle novele, tudi tiste, ki so nastale v Srbiji.

Za roman *Pot po nasipu* si je Ingolič izbral obliko dnevnika. V tistem času je nastala tudi tridejanka *Likof*. V črtici *Mladi gospod graščak* je opisal prihod inženirja na graščinsko veleposestvo.

Pozimi 1947/48 je postal urednik revije Nova obzorja. Pisal je krajše tekste, in sicer *Cilko*, *Srečanje* in *Skozi ofenzivo*. Zatem se je lotil pisanja romana *Človek na meji*.

Spomladi 1952 je Ingolič nastopil s službo na mariborski klasični gimnaziji. Istega leta je preživel dva tedna na Bizeljskem. Po vrnitvi je napisal novelo *Sončna reber*, sledili so krajši teksti *Vrtiljak*, *Kriza Jakoba Drozga*, *Oranža*, *Senca čez obraz*. Leto kasneje je bila napisana *Tvegana pot*. Po povesti je napisal gledališko igro *Milica ne sme umreti*. Leta 1954 je napisal povest *Deček z dvema imenoma*, za katero je dobil navdih ob resnični zgodbi. V tem času je napisal še povest *Ugasla dolina*.

Leta 1955 se je preselil v Ljubljano, kjer je nastopil službo na ljubljanski klasični gimnaziji. Začel je pisati svoj najobsežnejši tekst *Kje ste Lamutovi?*

Zatem je po navdihu resnične zgodbe začel pisati *Tajno društvo PGC* (1958), ki jo je napisal v osmih dneh.

Na osnovi novele in scenarija o izseljencih je napisal krajši roman *Črni labirinti*. Leta 1959 je začel pisati novelo *Vidim te, Veronika!*, ki je izšla skupaj s šestimi novelami.

V spomin svoji materi je napisal črtico *Njeno poslednje dejanje*. Sledil je roman *Nebo nad domačijo*.

Ingolič je kot prisednik ljubljanskega občinskega sodišča večkrat prisostvoval pri raznih razpravah, kjer se mu je odprla nova slika o mladini. Na podlagi teh in drugih dogodkov je napisal roman *Mladost na stopnicah*. Sledilo je delo *Enajstorica živih*.

Med potovanjem po Ameriki je napisal nekaj reportaž, *Lastovko čez ocean*, leta 1966 je izšel potopis *Sibirski srečanja*. Leto kasneje je izšel roman *Gimnazijka*, ki je požel ogromen uspeh. Leta 1968 je končal s pisanjem romana *Šumijo gozdovi domači*, pozimi 1968/69 je napisal povest *Deklica iz Chicaga*. Dve leti kasneje je predal roman *Pretrgane naveze* Mladinski knjigi. Iste leta je napisal dve daljši noveli, in sicer *Krista z Ozebnika* in *Osamljenost*. Tema dvema je dodal še pet krajših in vse skupaj povezal v zbirko *Skozi življenje* (1972). Objavljal je zgodbe tudi v *Cicibanu*. Njegova druga daljša povest iz tega časa je *Potopljena galeja*, ki je zahtevala več priprav kot druge povesti za otroke. V zbirki *Zgodbe, vesele in žalostne* so vključene izbrane predvojne in povojne črtice za otroke. Pisal je tudi tekste za več slikanic, potopise, zgodovinske romane...

Svoje življenje je popisal v *Zgodbah mojega jutra* (1979), *Nemiru mladostnika* (1982) in *Letih dozorevanja* (1987). O tem, kako je pisal in kaj je pisal, je podrobno pojasnil v delu *Moje pisateljevanje* (1980).

Napisal je še druga dela, na primer *Zgodilo se je* (1986), *Poslavljanje* (1989)...

Anton Ingolič je umrl 11.3.1992.

5 VSEBINA DEL IN KARAKTERIZACIJA OSEB

V tem poglavju predstavljam vsebino reprezentativnejših mladinskih besedil Antona Ingoliča. Povzetki vsebine so dopolnjeni z opisi otroških književnih oseb.

5.1 Tvegana pot (1955)

Povest govori o družinah, ki že tri leta živijo v pregnanstvu v Šleziji. V eni izmed barak živita skupaj dve družini, in sicer Stoklasovi in Plevnikovi. Stoklasovi štejejo šest članov: dedka, očeta in mater, hčerki Liziko in Anico ter sina Lojza. Plevnikovi pa so štirje: oče Martin, mati Treza, sin Polde in hči Marjetica. Med pogovorom pove stari Stoklas, da bi ga grozd in vino z domačije zagotovo poživila in okrepila, bolna Marjetica pa reče, da bi po zaužitju samo enega jabolka s Stoklasovega vrta ozdravela. Lojza ta pogovor gane, zato razmišlja, kako bi prišel do grozda in vina za deda in do jabolka za Marjetico. Po smrti deda Lojz prizna Poldetu, da namerava oditi domov. Polde se odloči, da bo šel z njim. Razmišljata, komu bi naročila, da po nekaj dneh pove njunim staršem, kam sta odšla. Srečata Blaža, čigar mater so ubili Nemci na zasliševanju, za očeta pa so rekli, da so ga ustrelili, ampak ljudje so govorili, da mu je uspelo uiti. Lojzu in Poldetu je beg uspel, ko se je Lojzova mati odpravila v pralnico glavnega taborišča. Poleg nje je s svojo košaro s perilom hodil tudi Blaž. Polde reče Stoklasovi, da bosta z Lojzom odnesla perilo. Ko imata priložnost, seznanita Blaža z njunim načrtom, a Blaž želi zraven. Uspe jim zbežati. Odločijo se, da se bodo peljali s tovornim vlakom. Na vlaku jih najde železničar, poimenovan Jan Hus, ki jim prinese hrano. Kasneje jim da napotke za naprej. Železničarjeva prijateljica, strojevodja in kurjač, naj bi jih odpeljala na Dunaj. Na poti se večkrat zalomi, a vseeno srečajo kar nekaj ljudi, ki fantom pomagajo s hrano, prevozom, prenočiščem... Ko prispejo v domovino, se najprej ustavijo pri Lojzetovi teti Hani. Tam izvejo, da je Blažev oče živ. Na Stoklasovi domačiji naberejo jabolka, ki jih Hana po pošti pošlje v Šlezijo, kjer jih dobijo Plevnikovi in Stoklasovi.

Lojz je trinajstletni drobní deček z velikimi modrimi očmi. Ker ded in Marjetica rečeta, da bi ozdravela, če bi poskusila sadje s Stoklasove domačije, se odloči, da bo zbežal domov po »zdravilo«. To dejanje prikazuje odnos Lojza do drugih. Tekom zgodbe lik doživlja tudi več občutkov, od veselja do strahu.

Blaž je za glavo večji od Poldeta, suh in revno oblečen. Po smrti matere in izginotju očeta je bil ves izgubljen, nato pa so ga »posvojili« Marčičevi. Je molčeč, pogumen in bister. Lojz in Polde mu zelo zaupata.

Polde je štirinajstletnik, ki je bil včasih krepak fant, a je zaradi posledic življenja v taborišču postal koščen deček. Izkaže se za pogumnega in hvaležnega.

5.2 Deček z dvema imenoma (1956)

Povest, navdihnjena po resničnih dogodkih, opisuje življenje fantka, ki so ga kot petletnika ukradli biološkemu staršem in ga odpeljali v tujino, ter boj biološke matere, da bi ga po šestih letih spet videla in po pravni poti pridobila skrbništvo.

Enajstletni Kurt Groth potuje z očetom in na poti se jima pretrga plašč prednjega kolesa. Medtem ko oče menjava pokvarjeno kolo z rezervnim, se Kurt razgleduje po okolici; gleda travnike, sadovnjak, orača in kmetico... Naenkrat se mu zazdi, da je vse to že videl. Vpraša očeta, kdaj so bili v teh krajih. Oče pa na to vprašanje odgovori s prezirljivim smehom in z besedami, da jih v teh krajih ni bilo. Kurt pove tudi materi, kaj je videl, a tudi njena reakcija se zdi Kurtu nenavadna. Pri vpisu v šolo in pojasnilu ravnateljici, kje je bil Kurt rojen, se Kurtu posveti, da se podatki ne ujemajo. Začne spraševati mater, ki mu pove, da je v času nosečnosti šla pomagat bolehni teti, zato je bil Kurt rojen drugje.

Ko je teta Berta s svojima otrokoma, Hildo in Maksom, na obisku pri Grothovih, se Hilda zagovori in Kurtu razrije nekatere dogodke: da na začetku ni govoril njihovega jezika, da se je jezika kasneje naučil... Kurt vpraša svojo mater, kje je živel pred prihodom v Arnsfeld in zakaj ni govoril nemško, a mu mati ne pove nič konkretnega, zato začne poizvedovati sam. Pri pregledu fotografij ugotovi, da starši, s katerimi zdaj živi, niso njegovi biološki starši. Obupanega najde mati, ki mu pove, da je on posvojena sirota. Medtem Kurtova biološka mati od Rdečega križa izve, da je njen sin še živ in da so vložili postopek za vrnitev. Prva vloga za vrnitev je zavrnjena, a se pritožijo. Začne se tudi medijsko odmeven boj za dečka. Sčasoma se spoznata tudi obe materi in po premisleku se krušna mati odloči, da bi bilo res najbolje, da se Kurt/Janko vrne v domovino. Nato pa krušni oče odpelje Kurta v nekakšen dom, kjer prebiva več otrok. Tam je pod nadzorom, a mu vseeno uspe zbežati. Vrne se na dom krušnih staršev, kjer počaka, da oče odide. Mati se ga zelo razveseli in hitro organizira potrebno za njegov

odhod v domovino, čeprav ji je ob tem zelo hudo. S pomočjo tete Berte in novinarja Lojzeta Perka Kurt/Janko varno prispe k biološki materi Ani.

Janko oziroma Kurt

Janko je enajstletni deček, ki so ga vzeli biološkim staršem, ko je imel pet let. Ima rjave oči in kostanjeve lase. Ko začne spoznavati resnico o sebi, trmoglavo vztraja pri vprašanjih, da bi izvedel čim več o sebi. Po bojih na sodišču, ki jih bijejo krušni starši in biološka mati (poleg nje pa še drugi, saj je primer zelo odmeven), je močno razdvojen med krušno in biološko materjo. Rad ima svojo krušno mater (očeta ne mara), a čuti povezanost in toplino tudi do biološke matere. Ko se vrne k biološki materi, želi takoj pisati krušni, da ne bi bila v skrbeh. Želi se ji tudi zahvaliti, da mu je pomagala priti k pravi materi in v njegov rojstni kraj.

5.3 Tajno društvo PGC (1958)

Mihec Potokar živi z babico v Rumeni hiši v Ljubljani, saj so mu očeta ubili Nemci, mati pa je bila odpeljana v taborišče, od koder se ni vrnila. V šolski redovalnici ima že nekaj nezadostnih ocen, zato mu razrednik Peter Skalovnik, imenovan Vejica, reče, da je »zbiralec cvekov« (Ingolič, 1997, str. 16). To Mihca razžalosti, saj je Vejica prijazen in pri njem kršitelj navadno dobi nalogo, da napiše spis, katerega naslov je povezan s kršitvijo. Tako je moral na primer Jože, ki se je med uro igral s šestilom, napisati spis z naslovom *Zakaj mi je šestilo ljubše od slovenske slovnice*, njegova sošolka Špelca pa je morala zaradi prišepetavanja sošolcu napisati spis *Zakaj hočem postati šepetalka*.

Mihec torej ravno zaradi imena, ki mu ga nameni profesor, začne zbirati risalne žebličke, ki jih vzame, kjer jih vidi. Čez nekaj dni o tem pove sošolcu Jožetu in ta je nad njegovim početjem navdušen. Predlaga mu, da ustanovita društvo. Jožetu in Mihcu se pridružita še Metod in Igor in tako ustanovijo tajno društvo, ki ga poimenujejo Tajno društvo PGC. Naloga članov je, da ne smejo »mimo pegeceja, ki je zapičen kjer koli, kakor koli in kamor koli« (Ingolič, 1997, str. 51).

Sčasoma se njihovo navdušenje nad društvom in krajami žebličkov poleže in Mihec razmišlja o razpustu društva. To tudi stori, ko člani koristno uporabijo vse risalne žebličke za plemenit namen. Po mestu raznosijo plakate, na katerih pozivajo meščane, da pomagajo najti mater

Mihčeve sosedo Silvice, ki je odšla s frizerjem. Po akciji, ki jo je pripravilo društvo, se je Silvičina mati osramočena vrnila domov. Zaradi te akcije pa Mihčeva sosedka izve, da je delavnica društva ravno v njihovi stanovanjski hiši. Sosedka Gizela Cvirn, imenovana tudi Cvetača ali Karfijola, pokliče na šolo in pove, da je nenavadna delavnica v Rumeni hiši. Mihčev razrednik dodeli Mihcu nalogo, spis z naslovom Tajno društvo PGC.

Mihec je fant, ki živi sam z babico. Ustanovi društvo, katerega predsednik postane ravno on. Člani društva kradejo rabljene risalne žebličke. Mihca peče vest, ker mora lagati babici glede kraj risalnih žebličkov, saj je po naravi dobrega srca. To dokaže tudi s tem, ko pomaga razobesiti plakate, na katerih pozivajo Silvičino mater, da se vrne domov.

Metod je Mihčev sošolec in prijatelj. Mihec je zanj menil, da je neroden in prepočasen, a močnejši od njega. Ravno zaradi počasnosti in nerodnosti pa se je Mihec zanj najdlje odločal, če naj ga z Jožetom povabita v društvo. On najbolj burno odreagira, ko izve, da bi razpustili društvo, a se pomiri in soglašja z razpustitvijo, ko sliši, da bo šahovski krožek organiziral tečaj za začetnike.

Jože je starejši in višji od Mihca. Je tajnik društva in prvi, ki ga Mihec povabi k sodelovanju. Mihec meni, da je Jože vreden zaupanja, saj se poznata še iz osnovne šole. Jože je tisti, ki se za društvo spomni imena pingo-clavulus.

Igor je Mihčev sosed. V društvo ga je privabil Mihec, a Jože se najprej ni strinjal, da bi Igorju ponudila članstvo, saj je sprva menil, da je Igor »boječ in zato nezanesljiv« (Ingolič, 1997, str. 43). Igor se za članstvo odloči, a ima sprva premisleke, saj se boji, da bi kdo izvedel. Prav on pa se spomni, da društvo potrebuje ime. Igor predstavlja vse članstvo društva. Kasneje se izkaže, da ni kradel žebličkov na javnih mestih, temveč jih je izmikal svojemu očetu.

5.4 Mladost na stopnicah (1962)

Ciril je mladostnik, ki živi skupaj z mamo v podstrešnem stanovanju v Ljubljani. Očeta so mu ubili v nemškem taborišču. Ciril misli, da bo živel boljše življenje, če se zaposli, zato preneha s šolanjem. Nanj močno vpliva delo v avtomehanični delavnici. Tam spozna Zevnika, za katerega se izkaže, da svojega dela ne opravlja pošteno. Dobre dele avtomobilov zamenjuje z dotrajanimi, dobre pa prihrani zase. Nekajkrat tudi vzame avto, ki je na popravilu, in se z njim odpelje na izlet. Tako nekega dne vzame s sabo tudi Cirila, ki kasneje začne tudi sam na

skrivaj jemati avtomobile iz delavnice, nato pa jih vrne. Na njegovo početje (»izposoja« avtomobila, zapravljanje denarja) vpliva tudi Gina, ki je prva Cirilova punca. Želi si le lepih oblek in potovanj. Nekega dne se s Cirilom odpeljeta na izlet in na poti nazaj jima počí guma. Gini se ni ljubilo čakati, ker je želela priti čim hitreje nazaj v Ljubljano, zato začne štopati. Kasneje se z nekim motoristom odpelje proti Ljubljani. Tudi Ciril dobi prevoz do Vrhnike, kjer v neki gostilni vidi, kako se Gina spogleduje z motoristom. Po tem dogodku se Ciril odloči, da tej zvezi napravi konec. Tudi v službi ima probleme, saj izvedo, da je vzel avto in da tega ni storil samo enkrat. Ciril pove po resnici, prikrije le, kdo ga je naučil voziti. Ciril nase prevzame tatvine, ki jih je zagrešil skupaj z Zevnikom, a kasneje se tudi to razve. Grozi mu poboljševalni dom, a se mu izogne. Profesionalno se začne ukvarjati z atletiko, pri kateri je zelo uspešen. Začne se dobivati s Katjo, ki je do njega že dalj časa gojila simpatijo. Uspešno se reši tudi stanovanjsko vprašanje, saj z materjo dobita spodobnejši dom, in sicer novo stanovanje.

Ciril je sedemnajstletnik, ki si želi boljšega življenja, kar namerava doseči z denarjem. S šolanjem preneha zaradi želje po materialnih dobrinah. Po delu na bencinski črpalki prične delati v avtomehanični delavnici. Ljudje, s katerimi se najprej druží, nanj slabo vplivajo. S pomočjo atletike, okolice in trdne volje mu uspe najti samega sebe. Na začetku je omahljiv in neodločen, a mu uspe to preseči.

5.5 Gimnazijka (1967)

Jelka Stropnik je dekle iz srednjega družbenega razreda, ki obiskuje poljansko gimnazijo. Sošolka Ada jo povabi na zabavo le zato, da bi bilo tam parno število mladostnikov, torej enako število fantov in deklet. Ker se na zabavo povabi tudi študent Maki, je Ada v zadregi, saj bo pri igri prihajalo do nevšečnosti. Gre za igro, pri kateri imajo dijaki spolne odnose z več partnerji oziroma partnerkami. Dekleta so vedno na istem mestu (v prostoru), fantje pa se ob določenem zvoku zamenjajo in tako krožijo od enega do drugega dekleta. Pri igri naj bi tako vsi fantje občevali z vsemi dekleti.

Gimnazijka Jelka se slepi, da ni noseča, kar se kasneje izkaže za zmotno. Med šolskimi počitnicami gre v Pariz k družini očetovega poslovnega znanca, Gramontovim, da bi izpopolnila svoje znanje francoskega jezika. Odhod ji je v veliko tolažbo, saj svoje nosečnosti

ne upa priznati staršem. V Parizu Jelkino nosečnost najprej opazi gospodinja Franchon, ki nosečnosti nima za pogubno in je mladi nosečnici v veliko podporo. Kasneje za nosečnost izvesta tudi zakonca Gramont, ki Jelki dovolita, da sama sporoči staršem. Jelka v pismu, ki ga pošlje očetu, sporoči, da je rodila sina Françoisa. Oče jo pride iskat v Francijo in jo odpelje domov. Mati je do hčerkinega materinstva bolj nerazumevajoča od očeta in se ne more sprijazniti z dejstvom, da je njena hči postala mati.

Mlada mamica pa nima problemov le s starši, temveč tudi v šoli, saj je nočejo vpisati v zadnji letnik. Ravnatelj skliče sestanek, na katerem se odločajo, ali naj Jelka konča šolanje na njihovi gimnaziji ali na kakšni zasebni šoli.

Na izid glasovanja, ki je v prid Jelki, vpliva Jelkina sošolka Ada, ki pove, da je bila dotična zabava pri njej. Prav tako prizna, da Jelka sploh ne bi prišla k njej, če ne bi Ada govorila z Jelkino materjo. Ada tudi pove, da se takih zabav udeležujejo tudi nekateri drugi otroci profesorice in profesorjev s Poljanske gimnazije.

Jelka Stropnik je sedemnajstletna gimnazijka, ki je pri svojih letih prisiljena odrasti, saj postane mati. Zanosilca na eni izmed zabav, ki jih priredi sošolka Ada.

Iz konteksta lahko razberemo, da je Jelka bolehnata.

/Nisem noseča, ni mogoče, da bi bila noseča, samo bolna sem, nikoli nisem imela svojih dekliških reči v redu, tudi sicer sem imela več let težave, zdaj me je ščipalo v trebuhu in spet me je bolela glava, vse to, kar zadnji čas ni bilo v redu, ni nič novega, nič izrednega, samo da je hujše, hujše pa je zaradi moje živčnosti, živčna pa sem bila, ker nisem vedela, kako je z menoj (Ingolič, 1983, str. 19).

Ker na začetku še ni prepričana o svoji nosečnosti, je preplašena in pri pouku ni zbrana. Njeno nemirnost opazi tudi okolica. Prav tako o svoji nosečnosti ne zaupa nikomur, kar kaže tudi na njen odnos do drugih.

Po prepričljivem Adinem govoru na šolski konferenci, profesorji Jelki odobrijo vpis v četrti letnik. Na tak izid je Jelka upala. Razveseli se tudi novice, da bo k njihovi družini prišla živet očetova sestra Katra, ki jim bo pomagala v gospodinjstvu.

5.6 Sirote (1969)

Povest govori o štirih prijateljih, in sicer o Slavku, Štefu, Tinčku in Treziki. Za Tinčka in gluhonemo Treziko je skrbela Srakica (Pehta), ker je bil oče brezposeln in si je iskal delo, matere pa se je Tinček komaj spominjal, saj je odšla, ker naj bi se oče nekaj časa dobival z drugo žensko. Tinček in Trezika morata beračiti za Srakico, ki ju, če ne prineseta dovolj denarja, pusti brez večerje ali pa celo pretepe. Tudi Štefova in Slavkova usoda je težka. Štef je odšel od doma, ker ima doma še pet bratov in sester. Dela kot hlapec pri županu, ki slabo dela z njim, saj mu nekoč celo vrže sekuro v nogo in ga spodi od hiše. Slavko je edini, ki je res sirota. Dela pri Ribičevih, kjer mu je težko. Zelo rad hodi v šolo in mu je zelo hudo, kadar mu gospodar naloži kakšno drugo delo, zaradi katerega mora izostati od pouka. Tudi njemu se slabo godi pri Ribičevih, zato se strinja s predlogom prijateljev, da skupaj odidejo in si najdejo druge gospodarje. Naselijo se v zapuščeni in slabo ohranjeni kolibi, ki jo Tinček poimenuje »Tihi log«. Tam so nekaj časa zelo zadovoljni. Vsak ima svoje delo, tako na primer eden kuha in pase kozo Rogačo, drugi prinaša drva...

Nekega dne pri njih prenoči invalid Matjašič, ki pozna Tinčkovega in Trezikinega očeta. Matjašič tudi pove, da so se njuni starši pobotali, tako da bodo zagotovo poskrbeli za njiju, in da naj bi njunega očeta čakala služba v Celju. Ko se Matjašič odpravi od otrok, se nad njih zgrne še velika nesreča. Cigani jim ukradejo kozo, pes jim umre in lahko le še životarijo. Močno deževje jim uniči ozimnico in jih prisili k odhodu. Tinček in Štef se rešita, a pogrešita Treziko in Slavka. Ugotovita, da je Slavko ostal v mlaki in ne more iz nje. S pomočjo veje ga rešita. Trezike ne najdejo, dokler se vihar ne poleže. Tinček steče proti kolibi, kjer vidi, da na Treziki leži podrti smreka. Trezika umre. Slavko se zbudi v učiteljevi sobi, Štef in Tinček pa sta pri Srakici v sobi, v kateri je postavljen mrtvaški oder, na katerem je v beli krsti ležala Trezika. Proti večeru pride k Srakici tudi invalid Matjašič, ki s sabo pripelje očeta Trezike in Tinčka. Oče se razžalosti, ko vidi mrtvo hčerko. Sledi samoobtoževanje očeta, invalida in celo Srakice. Invalid pove, da bi bilo drugače na svetu »če bi imeli ljudje več srca in bi bil svet pravičneje urejen« (Ingolič, 1969, str.78). Tinčkov oče obljubi, da bo poskrbel za Slavka, kot bi za Treziko. Prav tako vlije upanje Štefu, ki mu zagotovi, da mu bodo našli mojstra, da ga izuči v zelenem poklicu.

Slavko

Slavko je sirota, čigar mati je umrla, očeta pa ni poznal. Dela pri Ribičevih in tam mu ni lahko. Zelo rad se uči in močno pogreša pouk. Ko se skupaj z nekaj prijatelji odseli stran od dosedanjih gospodarjev (oziroma skrbnice), lahko vsak dan hodi v šolo, kar ga osrečuje. Tinček želi Slavka naučiti beračenja, a mu opravilo ne gre. Po neuspešnem poizkusu beračenja je raje zadolžen za kuho. Na koncu skrb za Slavka prevzame Tinčkov oče.

Štef

Štef dela kot hlapec pri županu, ki z njim grdo dela in ga nekoč (sicer nenamerno, a brez obžalovanja) rani, ko mu vrže sekuro pod noge. Štef je pošten, kar se vidi, ko Tinček izmakne krompir z njive in ga Štef okara. Pravi, da kradli ne bodo, čeprav jim primanjkuje hrane.

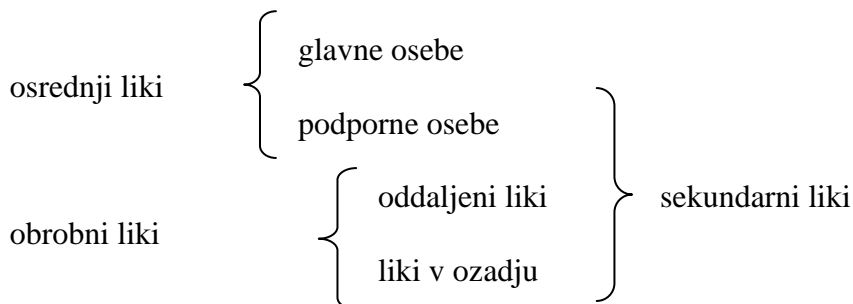
Tinček in Trezika

Tinček in Trezika sta bratec in sestra, katerih starši še živijo, a na začetku niso prisotni v njunih življenjih. Tinček ima trinajst let, njegova gluhonema sestra pa devet. Za njiju skrbi Srakica (Tinček jo je poimenoval Pehta), ki z njima ne dela lepo in ju sili k beračenju. Kadar Srakica presodi, da pri beračenju nista bila uspešna, ju pretepe ali pa morata oditi spat brez večerje. Trezika je označena kot hvaležna (ko v dar dobi punčko) in v njej je prisotna želja po ljubezni (njena reakcija, ko jo deklica poljubi). Tinček prevzame vodstvo nad »Tihim logom«, je iznajdljiv (primer, ko reši Slavka pred mestnim stražnikom), pomiluje Slavka, ko slednji ni uspešen pri beračenju. Ko gre na lov za krompirjem, pride do manjših trenj med Tinčkom in Štefom, ki ne odobrava kraj. Tinček se tega dejanja sramuje.

6 ANALIZA OTROŠKIH LITERARNIH OSEB

6.1 O literarnih likih ²⁵

Pri analizi si bom pomagala z delom Marie Nikolajeve, ki je pripravila shemo, v kateri je razdelila književne osebe na glavne in stranske.

Nikolajeva meni, da so vsi liki, razen protagonista, sekundarni. Glavne in podporne osebe skupaj tvorijo osrednje like. Če bi katere od njih izvzeli, se dogajanje v zgodbi ne bi moglo razvijati.

Osrednji in obrobni literarni liki so lahko prikazani stereotipno. Razlika med tema dvema sklopoma je, da so liki slednjega sklopa lahko umaknjeni iz dogajanja, a to v večji meri ne spremeni dogajanja. Glavne osebe so tiste, ki so središčne v zgodbi in okrog katerih se zgodba vrti. Navedenih je nekaj kriterijev, ki nam lahko pomagajo pri določitvi glavne/ih oseb/e. To so:

- **Naslovni junak**

Dober kriterij je lahko protagonist, omenjen v naslovu. Čeprav je res, da je v več primerih naslovni junak tudi protagonist zgodbe, pa to ni nujno, zato je lahko zavajajoče.

- **Pojavljanje literarnih likov po vrstnem redu**

Tudi omemba literarnega lika kot protagonista na začetku zgodbe je učinkovita smernica, sploh če gre za lik, ki je omenjen že v naslovu, a tudi tega kriterija ne gre jemati za najzanesljivejše vodilo.

²⁵ Poglavlje povzemam po Marii Nikolajevi (2003, str. 49–158).

- **Pogosta ali stalna prisotnost**

Eden od kriterijev za določitev protagonista je tudi prisotnost lika v nekem delu. Lahko sklepamo, da je protagonist tisti literarni lik, ki je najpogosteje omenjen v delu, a to ni natančno merilo.

- **Prvoosebna perspektiva**

Pri prvoosebni pripovedi pogosto sklepamo, da je pripovedovalec tudi protagonist, a to se lahko izkaže za neresnično. Edini zanesljiv kriterij, da gre za pripovedovalca, ki je tudi protagonist, je ta, da pripovedovalec pripoveduje lastno zgodbo.

- **Fokalizator**

Ko je literarni lik fokaliziran, tekst sledi temu liku in ne spremlja drugih. Fokalizacija pomeni manipulacijo različnih vidikov; vidik pripovedovalca, literarnega lika in bralca. Premiki fokalizacije literarnih likov so zanimivi, ampak niso dovolj zanesljivi za izbiro protagonista, zato si moramo pri iskanju pomagati z drugimi sredstvi.

- **Razvoj**

Ko beremo, pričakujemo, da se bo skozi pripoved protagonist razvijal oziroma spreminjal. Pričakujemo, da bo na koncu pripovedi deležen raznih kvalit, kot na primer materialnega bogastva, znanj in spoznanj, duhovne in telesne zrelosti...

Čeprav je ta kriterij najzanesljivejši in bistvenega pomena, je vseeno problematičen, saj obstajajo dela, v katerih se protagonist ne razvija oziroma dozoreva.

Običajno je, da so osrednje osebe kompleksnejše. Glavne in podporne osebe imajo lahko različno usmerjenost: lahko so ploske ali večplastne, statične ali dinamične.

Večplastnost oziroma ploskost literarnih likov

Avtor lahko v svojem delu predstavi like kot ploske (*flat*) ali večplastne (*round*). Prvi so po definiciji Nikolajeve (2003) dvodimenzionalni in brezbarvni. Večinoma so prikazani kot »dobri« ali »slabi«. Takšni liki nas malokdaj presenetijo, saj so njihova dejanja predvidljiva.

Statičnost oziroma dinamičnost literarnih likov

Dinamični literarni liki se spremenijo skozi zgodbo, medtem ko statični ves čas ostajajo enaki. Razvoj literarnih likov je lahko kronološki, kjer pride skozi čas do sprememb, ali pa etični, kjer pride do sprememb v moralnih in etičnih kvalitetah literarnega lika.

Avtorica razloži tudi pomen **oddaljenih literarnih likov** in **likov v ozadju**. Za oddaljene pravi, da niso bistveni za zasnovu, ampak lahko služijo za osvetlitev nekaterih elementov oziroma vidikov zgodbe ali pa le za spremembo. Literarni liki v ozadju pa so lahko poljubno vključeni ali izključeni iz pripovedi, ne da bi pri prehajanju puščali bistvene sledi. Služijo bolj za razgibanost in imajo pogosto komično vlogo.

7 OTROŠKI LITERARNI LIKI PRI ANTONU INGOLIČU

V nadaljevanju se osredotočam na različne tematike, ki sem jih zasledila v Ingoličevih delih. Zanima me, katere problemske tematike je pisatelj vključil v svoja mladinska dela. Poleg problemske tematike se bolj podrobno osredinjam na otroško stisko (duševno in materialno) in razvoj književnih oseb.

7.1 Tvegana pot

Stiska

Lojz občuti stisko, ker si ded in Marjeta želita grozdje in jabolka, ki bi pripomogla k njuni ozdravitvi, on pa ne more do domačije.

Lojz je zagledal v duhu pred seboj na novo prebeljeno domačo hišo s prostranim dvoriščem, s hlevom, iz katerega se je oglašalo mukanje goveda, s kolarnico, kjer so vozovi s snopjem čakali na mlatev, s koruznjakom, iz katerega se je slišalo vreščeče čebljanje vrabcev, in s košato jablano na vrtu pred hišo. Iz za zelenih listov njenih mogočnih vej so se bliskala lepa rdeča jabolka. Bilo mu je hudo zaradi doma, zaradi deda, ki bo, kakor so pravili, kmalu umrl, in zaradi Marjetke, ki jo je bolezen pred tednom položila v posteljo (Ingolič, 1955, str. 4).

Lojzov ded predlaga, da bi odšla iz taborišča, a Lojz to odsvetuje, starec pa vseeno odide. Pri izhodu stražar sune deda, ki nato umre. Po pogrebu je vsem hudo. Lojzov oče je mnenja, da bi ded doma zagotovo še živel deset let.

Ko na begu policisti pridržijo Poldeta, Lojze in Blaž pa jim uspeta zbežati, predlaga prvi drugemu, da zbežita, da ju ne bodo dobili. Blaž ga ostro zavrne in upa, da bosta z Lojzom lahko rešila Poldeta. Lojz ima slabo vest.

Lojz je povetil oči. Že pred vojno sta bila s Poldetom neločljiva prijatelja, na paši, v šoli in doma, v izgnanstvu sta si zadnje mesece celo posteljo delila, pa ga je v nesreči hotel pustiti samega (Ingolič, 1955, str. 41).

Težko je bilo tudi reševanje Poldeta, ki je privezan ob drevo lahko le čakal.

Blaž, ki se ni mogel umakniti nazaj v gozd, je stiskal v pesti nož, pri tem pa s tesnobo v srcu prisluškoval na levo in desno. Kot nalašč ni bilo ne avtomobila ne motocikla, še voza ne. Ni se bal zase,

nase sploh ni mislil, bal se je za Poldeta. Še mučnejše je bilo čakanje Lojzu, čeprav je bil dalje od ceste. Naj eden od policistov odkrije Blaža, naj Blaž skoči k Poldetu in vrvi ne preveže, naj jo prereže, a Polde ne bi mogel teči, naj... Lojz je drhtel od strahu in nestrpnosti, Blažu pa je rasel pogum (Ingolič, 1955, str. 42–43).

Razvoj

Lojz, ki je bil nekoč bojazljiv deček, se sam odloči za pobeg iz taborišča.

Čeprav Lojz ni bil več tisti sanjavi in bojazljivi deček, kakršen je pred tednom pobegnil iz taborišča, mu je bilo le tesno pri srcu, ko se je prerival skozi množico nemško govorečih ljudi, mimo policistov, gestapovcev, vojakov in drugih uniformirancev, ki bi zmagoslavno položili nanj roko, če bi vedeli, kdo je ta bledikasti, slabo oblečeni dečko, od kod prihaja in kam je namenjen (Ingolič, 1955, str. 62).

Namig o spremembi je naveden, a ni prikazan.

Iz naklonjenosti do Marjetke bi šel nazaj v taborišče, da bi ji prinesel jabolka, za katera verjame, da bi jo pozdravila. S tem bi se odpovedal domačiji in svobodi, ki jo je pričakal po treh letih. To bi lahko bilo nepremišljeno dejanje ali pa dejanje plemenitosti.

Problemske teme

Vojne posledice, strah.

Literarni liki

Pri begu sodelujejo Blaž, Polde in Lojz. Blaž je že od začetka pogumen, pri begu prevzame vodstvo in vodi pobegle taboriščnike. Motivira ga želja, da bi našel očeta. V kriznih situacijah ohranja trezno glavo, ima velik vpliv na Poldeta in Lojza, saj predstavlja nekakšno avtoriteto in uteho. Polde je od začetka pogumnejši od Lojza, med samim begom pa ni tako. Lojz je tisti, ki ga za beg iz taborišča motivira želja, da bi ozdravela neka druga književna oseba. Navkljub težavam, ki so jih imeli na begu, razmišlja o vrnitvi v taborišče. Osrednji liki so fantje, Jan Hus, Viljem Tell...

Obrobne osebe so lahko Maričevi, Lojzov ded in sestri, policisti...

Statičnost ali dinamičnost; večplastnost ali ploskost

Omenjeni literarni liki so ploski, ker so predvidljivi, vsi so »dobri« po srcu. Prav tako so statični, saj pri nikomer ne gre za nek notranji, duševni razvoj.

7.2 Deček z dvema imenoma

V tem delu je v večini prisotna duševna stiska.

Stiska

Kurt doživlja duševno stisko, ko začne sumiti, da obstaja nekaj skrivnostnega glede njegovega prihoda h krušnim staršem, in ko izve, da je v začetku govoril drug jezik.

Ko h Grothovim pride teta Berta z otrokoma, Hildo in Maksom, ostanejo otroci sami doma. Hilda pove Kurtu, kako je bilo na začetku, ko je prišel k hiši. Hilda mu ne pove vsega, ker pridejo ravno starši domov. V Kurtu se poraja mnogo vprašanj, na katera želi odgovore.

/K/ljub pozni uri ni mogel zaspati. Temu, kar ga je mučilo zadnje dni, se je pridružilo še toliko novega, še bolj skrivnostnega. Vprašanja, ki jih ni znal razvozljati, in misli, kakršnih dotlej ni poznal, mu dolgo dolgo niso dale spati (Ingolič, 1978, str. 25).

Tudi ko izve, da ima nekje biološko mater, mu ni lahko. Razdvojen je med ljubeznijo in jezo do krušne matere, ker mu je zatajila biološko mater. Ob misli, da bi zapustil ljudi, s katerimi je živel zadnja leta, mu je neprijetno.

Klici otrok z obale so Janka zdramili iz zamaknjenosti. Ozrl se je naokoli. Tam je obala s Hildo, Maksom in drugimi, pa tudi z materjo, z drugo materjo. Da bi jo zapustil, zapustil teto Berto pa Hildo in Maksa? Stisnilo ga je pri srcu /.../ /k/aj hočem pri materi? se je nenadoma vprašal, ko je zagledal okno njene sobe. Utajila mi je pravo mater, dejala je, da je umrla; ničesar mi ni povedala o očetu /.../ /s/ široko odprtimi očmi, v katere so silile solze, se je nekaj časa oziral v okno, ki je bilo zavešeno z belo platneno zaveso, potem pa zbežal nazaj proti morju, vendar ne proti zalivu, marveč v nasprotno smer, ven iz vasi. Daleč od zadnje hiše je zasopel sedel na obalo. Zmeden zaradi vsega, kar je izvedel, je kot brez misli strmel v morje, ki se je širilo pred njim daleč tja do obzorja in nenehno valovilo/...//č/e je pomislil na prvo mater, se mu je pokazala druga, ko je razmišljal o drugi, je videl pred seboj prvo. Obe sta bili ljubeznivi, dobri in tako podobni druga drugi, da ju je komajda ločil. Ni dolgo vzdržal sam. Nenadoma se je dvignil in odhitel nazaj proti vasi. Sam ni vedel, ali naj gre k materi ali naj poišče novinarja. Čutil je, da mora najti nekoga, ki mu bo pomagal iz stiske (Ingolič, 1978, str. 55–56).

Grothova izve, da želi Kurtova biološka mati Ana svojega otroka nazaj in da je novinar Kurtu to povedal. Grothova Kurtu pove, da ni vedela, da je njegova biološka mati še živa. Prosi ga, naj ne hodi stran, saj bi bilo to za oba težko. On v rojstnem kraju nikogar ne pozna, v Arnsfeldu pa ima prijatelje, ona pa bi bila dan za dnem sama.

Ali bi jo mogel zapustiti? Bi res mogel v neznan kraj, med ljudi, ki jih ne bi razumel in oni ne bi razumeli njega? Je še kje na svetu boljša mati?/.../ni vedel, ali naj ostane pri tej, ki je zadnja leta skrbela zanj, ali naj se vrne k tisti, ki ga je naučila prvih besed in prvih korakov in ki jo je poznal le po bledem spominu (Ingolič, 1978, str. 57).

Razvoj

Po značaju je prijazen in s svojimi dejanji ne preseneča. Tekom zgodbe ne pridobi kakšnih večjih moralnih kvalitiet oziroma duhovno ne zraste.

Problemska tematika

Prikrivanje, sebičnost in laganje odraslih, premoč odraslih nad otrokom, želja otroka je nepomembna.

Literarne osebe

Protagonist je Janko oziroma Kurt, ki je posredno omenjen že v naslovu. Njegova prisotnost je stalna. Njegovi zgodbi sledimo neposredno ali pa je prisoten posredno (se drugi pogovarjajo o njem, se ga spominjajo...). Poleg njega bi med osrednje literarne like lahko prišteli še Friedo in Fritza Groth, Perka idr. Med obrobne pa Lovrenca, babico, Josepha...

Statičnost ali dinamičnost; večplastnost ali ploskost

Kurt je prav tako ploski literarni lik. Je dober po srcu in nas s svojimi dejanji ne preseneča. Dinamični liki se tekom zgodbe spremenijo oziroma razvijajo, on se ne, zato gre tu za statični literarni lik.

7.3 Tajno društvo PGC

Mihec živi sam z babico, ker so mu starše ubili Nemci. V večji meri je prisotna duševna stiska.

Stiska

- Duševna stiska

Mihca muči slaba vest, ker prikriva babici, da je vpleten v izginotje risalnih žebličkov.

Čutil sem, da babici leži težak kamen na srcu, ležal pa je tudi meni, najbrž še težji. Dolgo v noč nisem zaspal. Kako naj vendar izpolnjujem pravila našega društva, ne da bi babici, svoji dobri babici, nakopal novih skrbi in sitnosti? Tudi babica ni spala, slišal sem, kako se je obračala na postelji. Rad bi bil stopil k njej in ji razodel skrivnost, toda oči so se mi že začele zapirati (Ingolič, 1997, str. 57).

Tudi občutek ponižanosti, ko se Mihčeva sošolka ponorčuje iz zmikavtov, bi lahko uvrstili v stisko.

Razred se je zasmejal. Ta smeh me je zabolal. Še pred dnevi so nas občudovali, zdaj se nam posmehujejo (Ingolič, 1997, str. 77).

Ko Igor izstopi iz društva, se tudi v Mihcu nekaj dogaja.

Kakor da sem bil tepen tudi jaz, sem odšel dol v klet. Članstvo smo torej izgubili, ostal je samo še odbor. Začutil sem, da se nekaj krha v društvu, a tudi v meni (Ingolič, 1997, str. 83).

Mihec postaja vedno bolj živčen med izmikanjem risalnih žebličkov, medtem ko postaja prej boječi Metod drznejši, zaradi česar ima Mihec še slabo vest. Živčnost med krajo pa vpliva tudi na njegovo duševno stanje.

Druga za drugo so odpadale glavice, kot da prvič opravljam ta posel. To me je jezilo. Šleva, jazbec, krt! sem se zmerjal. Nič ni pomagalo. Ali so bili pegeceji slabe kakovosti ali je bil les trši ali se mi je tresla roka. Vse mogoče mi je prihajalo na misel: izza vogala lahko stopi ravnatelj; iz zbornice se lahko pokaže profesor, iz bližnjega razreda lahko pride dijak; morda sta ravnatelj in Fiks najela dijake, da... (Ingolič, 1997, str. 86).

Mihec se slabo počuti, ko se babici pohvali, kako bo s pomočjo letakov, ki jih je znosil po mestu, pripomogel k vrnitvi Silvičine matere. Na letakih so žigi društva, ki jih babica

prepozna. Mihec ji pove resnico in videti je, da babica težko verjame povedanemu, zato se Mihcu zasmili.

Uboga babica! Ni in ni mogla verjeti, kar sem ji pripovedoval. Ko je videla, da govorim čisto resnico, pa ni vedela, ali naj me zgrabi za skuštrane lase ali naj se smeje (Ingolič, 1997, str. 112).

Mihcu je tudi hudo, ko njihov razrednik ugotovi, kdo sodeluje v Tajnem društvu PGC. Očitno je, da je razrednik tudi seznanjen s tem, kdo je predsednik društva, saj Mihca postavi pred dejstvo.

»Nisem,« [predsednik Tajnega društva PGC] sem trudoma stisnil iz sebe, kakor bi Peter Klepec stisnil iz suhega lesa naših šolskih klopi drobno kapljico vode/...//p/o razredu je zašumelo; deklice so prestrašene zajaskale, dečki pa nejeverno gledali mene, Metoda in Jožeta, ki sta tudi zardela kot jaz (Ingolič, 1997, str. 9).

Razvoj

Prva plemenitejša stvar, ki jo mladi pegecejevci naredijo, je razkritje Cvetače ali Karfijole (pravo ime je Gizela Cvirn) in njenega spletkarjenja. Druga pa je pomoč mali Silvici pri »iskanju« matere. V tem primeru so se vsi trije zedinili in strinjali, da pripomorejo k vrnitvi Silvičine matere. Tudi svoje risalne žebličke porabijo za plemenit namen. Torej jih motivira plemenito dejanje. Razpust društva bi lahko opredelili kot Mihčev napredek, saj se z razpustom odreče krajam in laganju, zaradi česar je imel slabo vest.

Čeprav jih je na začetku motivirala le vsota risalnih žebličkov, se to spremeni proti koncu zgodbe.

Problemska tematika

Laganje in prikrivanje, kraje.

Literarne osebe

Mihec je protagonist zgodbe. Njegova prisotnost je stalna. Pripovedovalec je prvoosebni. K osrednjim likom bi prišteli še razrednika, Cvetačo ali Karfijolo, člane društva...

Med obrobne književne osebe bi uvrstili Špelco, Čepona, Fiksa, Metko, Cerberusa...

Statičnost ali dinamičnost; večplastnost ali ploskost

Mihec, Metod in Jože vedo, da ne delajo prav, ko kradejo, a to vseeno počnejo, dokler ne najdejo nekaj zanimivejšega (taborništvo, risarski in šahovski krožek). Ob »obveznostih« družstva se tudi razvijajo, saj na koncu ne kradejo več iz istega razloga kot na začetku. Vsakodnevni dogodki vplivajo na njihovo karakterizacijo, prav tako s svojim početjem vplivajo na dogodke drugih, kar nakazuje na večplastnost in dinamičnost.

7.4 Mladost na stopnicah

Stiska

Ciril živi sam z materjo v podstrešnem stanovanju. Zaradi želje po materialnih dobrinah utiša svojo vest in sodeluje pri prevarah. Pri tem liku je prisotna tako materialna kot duševna stiska.

- Duševna stiska

Ko Ciril začne delati v avtomehanični delavnici, postane sodelavec mehanika Zevnika, za katerega se izkaže, da ni pošten pri svojem delu. Cirilu na začetku ni do kraj in laganja, zato ima zaradi tega slabo vest. To je razvidno, ko Zevnik povabi Cirila, da se ob mraku dobita pred avtobusno postajo. Zevnik ne pove Cirilu, za kaj gre, ampak ostane skrivnosten. Ko Ciril ugotovi, da misli Zevnik ukrasti kolo z naključnega avtomobila, mu ni lahko.

Cirilu ni bilo lahko pri srcu: to je tatvina, pa naj jo Zevnik še tako opravičuje in olepšuje! Sneti kolo z avtomobila, ki ga je lastnik pustil na ulici? Lep čas bi sedela za takšno »akcijo« (Ingolič, 1972, str. 69).

Ko Zevnik ukrade kolo, ga izroči Cirilu, ki naj bi ga spravil v drvarnico.

Sam ni vedel, kdaj mu je vreča s kolesom ostala v rokah in kdaj se je Zevnik izgubil v sosednjo ulico. Ko se je do kraja zavedel, kaj ima v rokah, jo je jadrno ucvrl proti domu. Izbiral je stranske in temne ulice. Ne, s temi stvarmi ne maram imeti več opravka, čeprav nikoli ne sedem za volan Zevnikovega avtomobila! Najbolj nerodno in sitno pa mu je bilo v domači ulici (Ingolič, 1972, str. 71).

Ciril vidi Zevnika, kako se z avtomobilom, ki ga ima avtomehanična delavnica v popravilu, izmuzne mimo vratarske in čuvajske službe in ga pred začetkom naslednjega delovnega dne vrne v delavnico. To nekoč naredi tudi Ciril, a v delavnici ugotovijo, da ima vrnjeni avto mnogo več kilometrov, kot jih je imel nekaj dni nazaj. Nadrejeni ne pomislijo, da se je avta polastil Ciril, temveč na pogovor pokličejo več Cirilovih sodelavcev. Cirila ob tem peče vest.

Topolščak je čez dolgo stopil iz pisarne kot užaljena veličina, Ahlin pa je bil videti hudo potr. Je nanj padla krivda? Na to možnost sploh nisem pomislil. Ahlin je bolehen, samo še vratarsko in čuvajsko službo lahko opravlja, in z očetom je dalj časa živel v Buchenwaldu /.../ /i/n zdaj naj Ahlin utрпи škodo zaradi mene? Ne, ne! (Ingolič, 1972, str. 121–122).

Čeprav je imel Ciril slabo vest, ker je bil on tisti, ki je vzel avto, pa je s svojim početjem vseeno nadaljeval. Nekoč zopet vzame avto in z Gino odideta v Pulj in Opatijo. Na potovanju se imata super, dokler jima na poti nazaj ne počí guma in tako ostaneta na cesti v bližini Ilirske Bistrice. Gina postane nestrpna, jezikava in se s sarkastičnimi pripombami znaša nad Cirilom, ki postaja iz minute v minuto bolj obupan.

Tako se je torej končalo najino »poročno potovanje«. Najprej sva zapravila ukradeni denar, potem pa z ukradenim avtomobilom obtičala sredi gmajn in gozdov. Nevestica je huda na ženina, ker je lačna, žejna in nima niti čika, ženina pa čaka... Kaj me čaka? Če doslej niso, jutri zjutraj bodo ugotovili, da v garaži ni avtomobila, in ker tudi mene ne bo na delo, bodo kaj lahko uganili, kdo ga je odpeljal. Za vsak primer bodo stopili v Ulico Brižinskih spomenikov, tam bodo izvedeli, da me že tri dni ni doma in da sem materi pred odhodom ukradel sedem tisočakov. Ne, tega mama ne bo povedala, čeprav je tatvino gotovo že odkrila. Javili bodo milici, milica bo obvestila prometno milico in začel se bo lov /.../ Ciril ni mogel verjeti svojim očem in svojim ušesom. Kje je tista Gina, ki je vso pot do Pulja vsa srečna strmela na cesto predse in vzhičeno zaklicala od časa do časa /.../ Cirilu so omahnile roke, s katerimi se je oklepал krmila. Torej ji res ni mar, kako bom prebil noč, kako se bom rešil iz zagate? (Ingolič, 1972, str. 137–139).

Ciril prizna nadrejenemu, kaj se je zgodilo z avtom. Zaradi kraje mora na sodišče, kjer se ob pogledu na slabotno mater sprašuje, kdo ji bo pomagal, če bo sam moral kazen odslužiti v poboljševalnem domu.

Ko se je ustavila tik pred mizo, je šele videl, kako je slabotna. Kako bo živela, če me bodo poslali v dom? ga je presunilo. Kdo ji bo prinašal kurivo in vodo, kdo hodil v trgovine po naročila in odnašal robo? (Ingolič, 1972, str. 157).

Pri Cirilu je duševna stiska pogostokrat prikazana v njegovi slabi vesti.

- Materialna stiska

Materialno stisko lahko razberemo iz nekaterih citatov in opisov.

Je tale podstrešni prostor sploh soba? Samo tri, štiri korake lahko napravi vzravnani, sicer pa mora hoditi sključen kot osemdesetletni starček; do svojega ležišča tamle pod streho se mora celo plaziti po štirih. Okno je tako majhno in tako daleč konec ozkega »predora«, da sem v »sobo« prihaja le malo svetlobe, čeprav leži zunaj na strehah septembrsko sonce. Mama mora imeti šivalni stroj v »predoru«, do koder pozimi prihaja le malo toplote, ali pa ga mora zapeljati k štedilniku, kjer mora še podnevi delati pri slabi

električni žarnici. Mamina postelja je tudi potisnjena pod poševno streho in stoji tik vrat, ki se tako slabo zapirajo, da se ob vetrovnih jesenskih in pomladanskih dneh in nočeh maje svetilka tule nad mizo in plahutajo zavese, s katerimi je zakrita revščina nizkih predalnikov in polic na drugi strani strmo padajoče strehe /.../ /i/n kakšen je strop! Samo nekaj kvadratnih metrov je ravnega, sicer pa strmo pada na levo in desno pa tja proti oknu /...//v/lažnih madežev je še več, kakor jih je bilo. Torej je začelo namakati na novih mestih. Glavni tram se je še malce upognil, čeprav so nekaj dni, preden je odšel, prejšnji, od črvov razjedeni podpornik zamenjali s tistimle debelejšim. Namesto lesenega poda: opeka, tu in tam že močno okrušena in vegasta. Je to sploh soba, stanovanje? (Ingolič, 1972, str. 39–40).

Razvoj

Cirilu se v zgodbi zgodi več stvari. Preneha s šolanjem, se zaposli na bencinski črpalki, kasneje v avtomehanični delavnici, postane spolno aktiven... Poleg naštetega pa velja omeniti tudi to, da zapade v slabo družbo, ki ima nanj velik vpliv. Tu bi izpostavila njegovo poznanstvo z Gino in Zevnikom. Ciril je na začetku zelo naklonjen Zevniku. Tudi kasneje, ko že ve, da Zevnik ni pošten pri svojem delu, vseeno sodeluje pri krajah in prikriivanju. Ko ga Zevnik preko pisma povabi k sebi, Cirila ne gane, čeprav Zevnik omenja dober zaslužek. Ciril postane odgovornejši in hvaležnejši. Želja po hitrem zaslužku ga ne premami, zato bi rekla, da je na omenjenih dveh področjih (odgovornost, ne/pohlepnost) napredoval.

Tudi njegovo znanstvo z Gino vpliva na njegovo željo po dostojnejšem življenju, saj ji želi v vsem ustreči. Ker ima rada izlete, dobre restavracije ipd., si še bolj želi, da bi imel več denarja, da bi jima vse to lahko privoščil. V času njunega druženja ima probleme s svojo materjo, ker ji odgovarja in laže. Na začetku materi obljubi, da ji bo z nakupom motorčka, ki ji bo v pomoč pri šivanju, olajšal delo, a tega (kljub denarju) ne stori. Ciril za začne zavedati, kakšna je Gina v resnici. Ga prizadene, a se potolaži.

Ciril postane po kraji, nesreči in sodišču hvaležnejši. Tudi do matere ni več zadirčen in ji je v večjo pomoč. Odpove se nekaterim osebnim razvadam in ni več tako samoprizanesljiv kot včasih, ko je za vsako svoje dejanje našel opravičilo.

Končno se je Cirilu razodelo, kako dragocen je čas. Prej včasih mu je bilo malo mar za popoldneve, tudi za dneve, ki jih je zabil na nogometnem igrišču, zdaj mu je postala dragocena vsaka ura, vsaka minuta /.../ /v/zel je boršo, kamor si je že pred kosilom spravil trenerke, brisačo in copate, zaklical materi prijazno besedo in planil skozi vrata (Ingolič, 1972, str. 176–177).

Problemska tematika

Mladoletniško prestopništvo; tatvine, kajenje, spolnost.

Literarne osebe

Protagonist je Ciril, pripovedovalec je (tudi) prvoosebni, njegova prisotnost je stalna oziroma pogosta. K osrednjim likom bi šteli še Gino, Zevnika, mater, Katjo... Oddaljeni liki bi lahko bili Cirilov oče, sodnica, Štjan in drugi bivši sošolci... Liki v ozadju pa: Amalija, Leopoldina, Katjini in Borisovi starši...

Statičnost ali dinamičnost; večplastnost ali ploskost

Protagonist te zgodbe je Ciril, ki je večplasten lik. Njegova dejanja in občutki so kontradiktorni. Izmika avtomobile, zapravlja materin denar, materi bi rad olajšal delo, a tega ne naredi. Zaveda se, da ne dela prav, a vseeno nadaljuje. Ciril je tudi dinamičen lik, saj se spreminja skozi zgodbo.

7.5 Gimnazijka

Stiska

Jelka Stropnik je noseča sedemnajstletnica, ki na začetku doživlja veliko duševno stisko zaradi svoje nepričakovane in neželene nosečnosti.

- Duševna stiska

Pri tem literarnem liku je najprej prisotna ravno stiska zaradi zavedanja nosečnosti.

V grozi je položila dlan desne roke na tisto mesto. Torej ni nobenega dvoma več! Noseča sem, noseča!...//s/lutila sem, bala sem se, vendar sem trdovratno zavračala to možnost: nisem noseča, ni mogoče, da bi bila noseča, samo bolna sem!...//s/kušala se je zbrati, premagati grozo, ki jo je zajela, in slediti razlagi!...//n/ihče ji ni rekel dvoumne besede in je ni pogledal s pogledom, ki bi pričal, da ve, kaj jo bega. Torej ni nič, res ni nič! Zgolj živčnost, zmedenost, bolehnost in nepoučenost! /.../to, kar je prišlo nadme, je mnogo, mnogo hujše (Ingolič, 1983, str. 19–50).

Jelka se zave, da je noseča. Po priznanju sami sebi sledi duševna stiska osamljenosti, saj meni, da ni nikogar, ki bi mu lahko zaupala svojo nosečnost. Več ljudem poskuša povedati, da je zanosila, a jim v živo ne pove. Sledimo lahko Jelkinemu izpovedovanju v mislih.

Mama, ampak jaz sem noseča, imela bom otroka, še preden bo konec velikih počitnic; tistega, s katerim sem zanosila, ne poznam, torej se tudi ne morem poročiti, otrok bo nekazonski, jaz pa...prav nič ne vem, kaj bo z menoj. Tega zares nisem mogla priznati po vsem, kar je mama povedala (Ingolič, 1983, str. 109).

Izpoveduje se v mislih, v katerih pa Jelkini sogovorniki nikoli ne odreagirajo njej v prid in za njeno nosečnost ne najdejo razumevanja. Izjema je le Jelkina teta Katra, ki ji ponudi pomoč in razumevanje. V Jelkinih mislih Katra prevzame nase skrb za otroka, da bi Jelka lahko nadaljevala s šolanjem.

»Pri meni ostaneš do poroda,« je spregovorila ženica s toplim glasom. »In še potem kak teden. Če si že v sedmem mesecu, potem boš rodila še pred začetkom šole. In potem boš šla nazaj v Ljubljano in nadaljevala s šolo« (Ingolič, 1983, str. 127–128).

Protagonistka meni, da je njena nosečnost sramotna in da bi z izpovedjo vplivala na več ljudi, saj naj bi imela njena nosečnost ogromne razsežnosti.

Toda kako naj bi o tem spregovorila gospe Gramontovi, ki ima najboljše mnenje o moji vzgoji, o moji mami in mojem očku, skratka o vsem, kar sem prinesla s seboj v svojem vedenju, svoji govorici in svojem mišljenju? S svojo izpovedjo bi umazala ne samo sebe, marveč tudi očka in mamo, svoje vzgojitelje in vzgojiteljice, vso svojo domovino. Tudi Franchon, kakor je sicer pozorna do mene, ne morem povedati. Svoje skrbi ima /...//g/ospod Gramont pa je prav tako zaposlen in prav tako malo doma kot očka (Ingolič, 1983, str. 145–146).

Jelka zaradi duševne stiske razmišlja tudi o samomoru, saj iz svoje nesreče (nekaj časa) ne vidi drugega izhoda. Njene misli o samomoru so najmočnejše, ko je že nastanjena v Parizu.

Škoda, da znam plavati. Popneš se na ograjo, se spustiš v vodo in čez nekaj minut, morda že sekund je konec/.../ /p/ovzpnem se na vrh [Eifflovega stolpa], peš ali z dvigalom, tristo metrov visoko, in potem samo še nekaj minut, morda le sekund, in vsega, vsega bo konec /...//v/ slast ji je bilo, ko je ponavljala to kratko besedo: konec, konec /.../Eifflov stolp, stolp samomorilcev stoji v Parizu, prav zaradi njega sem se pripeljala v Pariz, zdaj sem tu sredi Pariza. Eifflov stolp pa stoji malo dalje in čaka name, name in na mojo kepo (Ingolič, 1983, str. 141–153).

Jelka doživlja stisko tudi pri ljubezni do sošolca Tomaža. Zaljubljena sta drug v drugega, a ona meni, da je bolje, da si on ustvari življenje z drugo. Ko mu piše, da bi raje videla, da ostaneta le prijatelja, ji je zelo hudo.

»O, kako sem lagala, lagala, lagala. Tri dni pisma nisem oddala na pošto, potem pa sem le sprevidela, da ni druge rešitve« (Ingolič, 1983, str. 199).

Tudi ko izve, da sta med počitnicami Tomaž in sošolka Darja postala par, ji ni lahko. To ji pove Darja sama, ki pride skupaj s sošolko Magdo k njej na obisk. Po novici se Jelka zahvali sošolkama za obisk in po njunem odhodu tudi sama odhiti ven, saj se počuti utesnjeno. Razmišlja o Tomažu in tu lahko sledimo toku njenih misli.

Najprej sta se [Darja in Tomaž] pražila na tehle ploščah, potem pa odšla v hladno vodo. Tok ju je nesel daleč navzdol. In potem sta se ohlajena vračala, se smejala, vzklikala in se poljubljala, ko mu je Darja prej odkrila svojo ljubezen. Jaz pa sem se bala njegove izpovedi /...//a/mpak zdaj je prepozno, rada se imata in jaz ne smem razdreti njune ljubezni/...//k/aj zato, če ga imam jaz rada, zelo rada, kaj, če bom morala skrivati svojo ljubezen pred njim, pred Darjo, pred vsem razredom, kaj, če je bil Tomaž morda prvi in zadnji fant, ki me je imel rad/...//v/se je zaman, vsega je konec, konec, konec (Ingolič, 1983, str. 288–289).

Razvoj

Jelka je prijazna in ubogljiva, je tiha in se ne postavi zase. To se tekom zgodbe spreminja; še vedno ohranja milino in je dobrega srca, a po prihodu iz Pariza se spremeni njen odnos z materjo. Materinstvo vpliva na njeno samostojnost in samozavest.

Jelka, ki je od začetka introvertiran lik, se skozi zgodbo spreminja. Najprej ima težave z zaupanjem, a vseeno se o stiski zaradi nosečnosti zaupa Franchon, nato tudi drugim. Odide v Pariz, kjer rodi otroka, in se (sicer s pomočjo drugih) sooči z materinstvom in spremembami, ki jih je le-to prineslo. Tudi odnos z materjo se spremeni, saj se ji Jelka prvič upre, kar govori tudi o Jelkinem sprejemanju odgovornosti in sposobnosti samoodločanja, vendar pa gre za enkratni dogodek.

Problemska tematika

Neželena nosečnost, prikrivanje nosečnosti, odrasli niso prikazani kot nezmotljive avtoritete, pestro življenje mladostnikov (pijančevanje, nezaščiteno spolno občevanje z več partnerji, laganje oziroma prikrivanje odraslim...).

Literarne osebe

Protagonistka je Jelka. V naslovu je omenjena posredno. Njena prisotnost je pogosta oziroma stalna. Pripovedovalec je (tudi) prvoosebni. Podporne književne osebe bi lahko bili njeni starši, Franchon, Ada (ki igra odločilno vlogo pri sprejetju Jelke nazaj na gimnazijo). Med obrobne književne osebe bi šteli Tomaža, Darjo, Krt, Puščava Gobi...

Statičnost ali dinamičnost; večplastnost ali ploskost

Jelka se skozi zgodbo spreminja; od ubogljive punčke do matere najstnice, ki pokaže napredek tudi v samostojnosti, ko materi pove, da bo šla od doma. Gre torej za dinamičen lik, ki je plosk. O tej književni osebi rekli, da je »dobra«, potrpežljiva in prestrašena.

7.6 Sirote

V tem delu je prisotna tako materialna kot duševna stiska. Obe se močno prepletata. Otroci so sirote, ki opravljajo dela, za katera so fizično prešibki.

Stiska

- Duševna in materialna

Slavko

Slavko si želi hoditi k pouku, a tega zaradi dela in gospodarja, ki mu to preprečuje, ne more. Ko žene živino na pašo, srečuje otroke, ki so na poti v šolo.

Slavko je šel tiho za kravami in blagroval otroke, ki so odhajali v šolo /.../ /v/selej, kadar je moral ostati doma, mu je bilo hudo (Ingolič, 1969, str. 9).

Ko gospodar pove Slavku, da ne sme iti v šolo, prebledi. Počuti se tudi nemočnega.

Slavko nekaj trenutkov ni mogel niti ust odpreti, z grenkobo se je zavedel krivic in ponižanj, ki jih je doživel pod tujo streho, in tistih bore malo srečnih trenutkov, ki so mu jih naklonili Ribičevi /.../ Slavka je obšla prirojena malodušnost. Vedel je, da res nima kam iti: mati mu je umrla, o očetu pa ne ve ničesar. Kam torej hoče? K drugim ljudem? Nikjer ni bolje. Štefu, Tinčku in Treziki se godi še slabše. Sirota je in z vsem mora biti zadovoljen. Sklonil je glavo in povesil oči (Ingolič, 1969, str. 14–16).

Tudi ko se Slavko odloči, da bo zapustil hišo Ribičevih, mu je hudo, saj misli na bolno gospodinjo, ki se mu smili.

Ko že živi skupaj s prijatelji v »Tihem logu«, gre s Tinčkom in Treziko beračit v mesto. Pri tem delu se ne počuti najbolje. Že misel na beračenje mu je grenka, obhaja ga tesnoba in ljudem noče lagati za košček kruha. Vseeno potrka na prva vrata, kjer mu odpre deklica. Postane mu zelo nerodno, začne jecljati in zardi. Deklica mu da kruh in dinar, ki ga Slavko ne vzame, temveč ga pusti pred vrati.

Ne, lagal ne bom, rajši od gladu umrem, si je dejal pred naslednjo hišo. Tudi beračil ne bom, to je še teže kot odganjati muhe jetični gospodinji. A kaj hočem? ga je zaskrbelo čez čas. Kaj bo dejal Tinček? Norčeval se bo iz mene (Ingolič, 1969, str. 47).

Ponovno zaprosi miloščino, tokrat moškega, za katerega se izkaže, da je mestni stražnik. Stražnik mu reče, da bo moral iti z njim na stražnico, od tam pa ga bodo poslali v poboljševalnico. To se ne zgodi, ker ga reši Tinček.

Slavko je že mislil, da je izgubljen, ko nenadoma zagleda na bližnjem križišču Tinčka /.../ /š/ele onstran mosta, ko se jima je pridružila še Trezika, se je Slavko oddahnil in povedal, kako je prišel stražniku v roke (Ingolič, 1969, str. 48).

O materialni stiski pričajo opisi prostorov, pomanjkanje hrane...

/V/ kotu nad teleti pa je spal pastirček. Na njegovo ležišče, ki je bilo privezano na štiri stebre, je vodila polomljena lestev. V hlevu je vladal močan duh po živini, gnoju in zatohlosti. Skozi okno, ki ni bilo večje od otroške glave, še ni prodrla svetloba. Pastirček, pokrit s staro, raztrgano odejo, ki je služila že mnogim pastirjem pred njim, je tiščal glavo v suknjič in trdno spal (Ingolič, 1969, str. 8).

O materialni stiski se lahko prepričamo tudi iz opisov oblačil in obutve. Slavko je namreč zmeraj bos (kida gnoj, hodi v šolo...).

Tinček in Trezika

Trezika berači skupaj z bratcem. Nekoč ji neka deklica podari punčko, za kar je zelo hvaležna. Deklica jo poljubi. Razvidna je želja po ljubezni. Trezika v punčki najde nekakšno uteho.

Trezika si je še zunaj na ulici božala lice, kamor je že tako dolgo ni nihče poljubil. Bilo ji je lepo kot že dolgo ne (Ingolič, 1969, str. 25).

Tinček želi videti, koliko sta zaslužila pri beračenju. Postane prestrašen, ker nimata dovolj denarja, in ve, da bo Pehta huda.

Ko ji [Treziki] je pretaknil torbo, se je zavzel, ker ni našel drugega kot en sam dinarski novc/.../ Tinček je bil v skrbeh kljub prirojeni dobri volji in navihanosti. Kaj bo dejala Pehta, ker nista nabrala niti deset dinarjev? In kaj še imata? Pet kosov kruha pa staro žemljo! No, in punčko! A kaj naj Pehta počne z njo? Pehta hoče denarja, predvsem denarja! Nič kaj lahko mu ni bilo, ko je stopil v hudo zapuščeno kočo konec domače vasi (Ingolič, 1969, str. 25).

Tinček in Trezika sta prepuščena na milost in nemilost Pehti oziroma Srakici in dobroti okolice. O revščini lahko sklepamo iz opisov in njihovih dejanj.

Ko sta namenjena v mesto, izvemo, da sta oblečena v »preveliki, ponošeni in raztrgani obleki« (Ingolič, 1969, str. 10). Na vprašanje, kam sta namenjena, Tinček odgovori, da »v mesto, s trebuhom za kruhom« (Ingolič, 1969, str. 10).

Ko se s prijatelji vselita v »Tihi log«, gre Tinček nekoč na njivo, kjer nabere krompir. Ko Štef vidi, da je Tinček prinesel krompir, ki ga je nakradel, mu krajo prepove. Tinčku je hudo in se počuti osramočenega.

Štef

Štef je hlapec pri županu, ki mu nekoč vrže sekuro v nogo, ker meni, da je Štef kriv, ker je bukev, ki so jo podirali, podrla štiri lepe smreke. Po tem dogodku mu župan ukaže, naj odide od hiše.

Po prerekanju z gospodinjo končno le dobi svoja oblačila, ki jih gospodinja zaluča čez prag. Štefu je ob tem zelo hudo.

Štef je pobral svoje stvari in s težkimi koraki zapustil dvorišče. Šele ko je bil med polji zunaj vasi, je sedel v travo in bridko zajokal. Za dveletno delo so ga pognali čez prag kot nadležnega postopača in še kosa kruha mu niso dali za na pot (Ingolič, 1969, str. 36).

Štef doživlja stisko, ker se zaveda, da potrebuje streho nad glavo, a tudi, da ne more (niti sme ne več) ostati pri županu. Išče delo zase, a ker ga ne dobi, postaja obupan.

Razvoj

Fantje pridobijo večjo varnost, ne pa neke sposobnosti opazovanja, duhovne rasti...

Problemska tematika so kraje, prikaz odraslih kot zmotljivih, nepravičnih, pohlepnih, neusmiljenih ljudi, drugačnost (gluhonemost), alkoholiziranost mladoletnika.

Literarne osebe

Med osrednje like zagotovo spadajo Slavko, Tinček, Štef, Srakica, župan, Trezika...

K obrobnim pa bi lahko prišteli Pogorelca, Bratuša, Mihca, Matjašiča...

Statičnost ali dinamičnost; večplastnost ali ploskost

Otroške književne osebe niso dinamične, saj se tekom zgodbe ne spremenijo. Gre za ploske osebe, ki nimajo veliko karakternih lastnosti.

8 PODOBE OTROKA V INGOLIČEVIH MLADINSKIH DELIH

Anton Ingolič v svojih mladinskih delih prikazuje pester nabor otroških književnih oseb.

Obravnavala sem dva romana in štiri povesti.

Tabela 1 prikazuje strnjeno analizo, ki vključuje otroške književne osebe, njihovo stisko, razvoj, problemske tematike, statičnost/dinamičnost in ploskost/večplastnost.

	TVEGANA POT	DEČEK Z DVEMA IMENOMA	TAJNO DRUŠTVO PGC	MLADOST NA STOPNICAH	GIMNAZIJKKA	SIROTE
MATERIALNA STISKA	Veliko pomanjkanje v taborišču	/	/	Težke socialne razmere, pomanjkanje denarja	/	Otroci, ki morajo delati, beračiti...
DUŠEVNA STISKA	Občutek nemoči, slaba vest	Razdvojenost med materama,	Slaba vest, občutek ponižanosti	Slaba vest, občutek nemoči	Osamljenost, občutek nemoči in osramočenosti, razmišljanje o samomoru	Duševna stiska zaradi pomanjkanja
RAZVOJ	Lojz: pogum	/	S krajami odneha, ko naredi nekaj plemenitega	Gre za mladoletnega prestopnika, ki sčasoma najde samega sebe	Se sooči z materinstvom	/
PROBLEMSKA TEMATIKA	Strah, vojna	Zmotljivost in sebičnost odraslih, premoč nad otrokom, čigar želje niso pomembne	Kraje, laganje, prikrivanje	Mladoletniško prestopništvo	Neželena nosečnost, pestro spolno življenje najstnikov, pijančevanje...	Drugačnost (gluhonemost), prikaz odraslih kot pohlepnih, neusmiljenih ljudi
DINAMIČNOST/ STATIČNOST	statičnost	statičnost	dinamičnost	dinamičnost	dinamičnost	statičnost
VEČPLASTNOST/ PLOSKOST	ploskost	ploskost	večplastnost	večplastnost	ploskost	ploskost

Tabela 1: Bistvene značilnosti otroških književnih oseb v obravnavanih mladinskih delih

V romanu *Gimnazijka* je glavna književna oseba sedemnajstletnica, ki ima podobo **trpeče najstnice**. Razlog, da srednješolka doživlja hudo duševno stisko, je njena nepričakovana in

neželena nosečnost. Neželena nosečnost v mladinski literaturi je veljala za tabu temo, saj pred Ingoličevo stvaritvijo avtorji niso pisali romanov o omenjeni tematiki. Jelka ima zanimiv odnos tudi z materjo, ki je družbeno zelo angažirana. Jelka pred vrnitvijo iz Pariza ubogljivo naredi vse, kar ji mati naroči. Je poslušna in ubogljiva, po porodu in vrnitvi pa se ji nekoč celo upre. Z očetom ima »toplejši« odnos, saj ji je oče v večjo oporo, a se mu v najhujši stiski ne zaupa. Lavrenčičeva piše, da so tete slovenskih najstnic, kljub temu, da same niso imele otrok, bolj materinske, razumevajoče in pripravljene pomagati svojim nečakinjam (Lavrenčič, 2000, str. 91). To je razvidno tudi v tem romanu, saj Jelka najde razumevajočo osebo, in sicer gospodinjjo Franchon, ki ji pomaga, ko doživlja najhujše stiske in se bori z mislijo na samomor. Prav tako ima teto Katro, za katero ve, da bi ji bila v oporo. Jelka je ploski lik, saj je vedno potrpežljiva, prijazna in dobrega srca, a ta lik je dinamičen, saj skozi zgodbo odkrivamo spremembe lika. V romanu *Mladost na stopnicah* je prav tako vnesena tabu tema, in sicer mladinsko prestopništvo. Ciril živi z materjo v težkih socialnih razmerah. Znanstvo z Gino in Zevnikom ima nanj usoden vpliv, saj začne izmikati denar in avtomobile. S pomočjo več dejavnikov mu uspe zopet stopiti na pravo pot. Ciril ima **podobo revnejšega najstnika**, ki hrepeni po materialnih dobrinah. Lik Cirila je večplasten in dinamičen: laže in krade, a prestopi s poti, ki bi ga lahko vodila v prepad, na pravo pot.

V obeh romanih torej prevladuje realistična podoba otroških oziroma najstniških oseb. Avtor je prav tako v obe deli vključil tabu temi.

Obravnavala sem še štiri povesti, in sicer *Tajno društvo PGC*, *Sirote*, *Tvegana pot in Deček z dvema imenoma*.

V delih *Sirote* in *Tvegana pot* so prisotne otroške književne osebe, ki delujejo v skupini. V prvi povesti gre za otroke, ki nimajo doma, niso pa vsi prave **sirote**. Vsi se preživljajo z delom pri krutih gospodarjih. Nekateri izmed njih otrokom odrekajo hrano ali pa jih celo pretepajo. Take podobe se skladajo s podobami realističnega pogleda na otroka v mladinskih delih 19. stoletja. Otroci so **lačni, revni, nekaterim odraslim služijo kot služabniki...**

V *Tvegani poti* gre za tri fante, ki se odločijo, da bodo zbežali iz taborišča, kjer so skupaj s svojimi starši in brati oziroma sestrami. V tej povesti so otroci interpretirani različno; nekateri od odraslih menijo, da gre za vohune (ko fante najdejo v gozdu), drugi pa, da so »neškodljivi« (npr., ko stražarji taborišča upajo spustiti otroke ven). Vsi trije so pred izgnanstvom živeli bolje. V taborišču nekateri zbolijo (Marjetica), močno shujšajo (vsi), njihova odpornost se močno poslabša. Lojz se odloči, da bo zbežal, ker želi Marjetici prinesiti jabolka, torej ima

podobo **pogumnega otroka**. Ko mu uspe poslati jabolka, ima **podobo rešitelja**. Vsi fantje so dobri po srcu in se tekom zgodbe ne razvijajo, zato so statični in ploski.

V delu *Deček z dvema imenoma* je glavna otroška književna oseba Kurt oziroma Janko, ki se sreča s kruto realnostjo, ko izve, da je bil odvzet biološki materi. Je zelo razdvojen med ljubeznijo do ene in do druge matere. Najraje bi videl, da bi imel obe ob sebi. Namesto njega se najprej odloča sodišče, krušni oče ga ne upošteva, saj ga odvzame obema materama, ko ga odpelje v dom, kjer je Kurt pod nadzorom in mora na lastno pest zbežati. Kurt zaradi situacije, ki se mu je zgodila glede staršev, **trpi**, a njegova dejanja pričajo tudi o **pogumu**. Lik Kurta je plosk in statičen.

V delu *Tajno društvo PGC* pa je prisotna paleta likov, ki jih predstavljajo člani društva. Igor se izkaže za **bojazljivega**, Metod za **bojevitejšega** (kakor je na začetku sklepal Mihec), Mihec pa **plemenitega**. Zaradi svojega početja se nekaj naučijo, zato menim, da gre za večplastno in dinamično usmerjenost.

9 SKLEP

Slovenski literarni teoretiki so mladinsko književnost različno definirali. Ker je prišlo do pomembnejših teoretičnih vprašanj s področja mladinske književnosti šele v 19. stoletju, ni tako presenetljivo, da so si tudi trditve in definicije nekoliko različne. Na začetku je bila mladinska književnost močno povezana s samo vzgojo mladine. Na vzgojo pa so močno vplivala katoliška načela.

V mladinski realistični pripovedni prozi sem se posvetila realistični pripovedi in mladinskemu romanu. Začetnik realistične pripovedi pri nas je Fran Milčinski, temu pa sledijo France Bevk, Tone Seliškar, Prežihov Voranc, Anton Ingolič, Ivo Zorman, od novejših avtorjev pa Janja Vidmar, Desa Muck, Bogdan Novak, Primož Suhadolčan... Proučila sem idealiziran in realističen pogled na otroka in otroštvo, pri čemer sem posebno poglavje posvetila tabu temam. Ugotovila sem, da je v mladinski pripovedni prozi največkrat tematizirana otroška stiska. Otroci in mladostniki trpijo, se bojijo, imajo slabo vest, živijo v pomanjkanju, odrasli delajo grdo z njimi: jih pretepajo, jim odrekajo hrano, jih zaničujejo, zanemarjajo, ali pa se z njimi in njihovimi težavami sploh ne ukvarjajo, ker jih ne zanimajo.

V mladinskem opusu Antona Ingoliča najdemo paleto otrok oziroma književnih oseb, ki so realistično obravnavane. Literarni liki niso nujno »dobri« ali »slabi«, temveč se skozi zgodbo tudi razvijajo in se spreminjajo. Včasih je »kriva« okolica, da se posameznik spremeni, včasih je posameznik že sam po sebi vase usmerjen lik, ki se ne upa soočiti z življenjskimi situacijami. Razmišlja o samomoru, smrti... Zanimive so karakterne lastnosti otroških oseb. Nekateri liki so lahko istočasno »dobri« ali »slabi«, na primer Ciril. Odvisno je tudi od perspektive, s katere gledamo na literarni lik, na primer, ali gledamo z družbenega vidika, z moralnega...

V obravnavanih sem našla pomembnejšo dekliško književno osebo le v *Gimnazijki*. Na tem mestu bi omenila še **Gino** (*Mladost na stopnicah*), ki ima velik vpliv na glavno fantovsko književno osebo in potek dogodkov, **Marjetico** (*Tvegana pot*), zaradi katere sploh pride do bega iz taborišča in **Ado** (*Gimnazijka*), ki vpliva na izid prošnje o vpisu na gimnazijo. Drugod nastopajo fantovski literarni liki, pri katerih pogosto nastopa skupina fantov, ki med seboj sodelujejo in se spoštujejo. Zelo pomembno je prijateljstvo in medsebojna pomoč.

Anton Ingolič je pisal o otrocih za otroke in starejše. Njegove književne osebe predstavljajo množico različnih zanimivih značajev. Tudi če se bralec ne more identificirati z vsemi, pa med temi značaji zagotovo najde tudi takega, s katerim se lahko. Anton Ingolič je imel pestro življenje: bil je izgnan, zaradi ostrega in kritičnega pogleda je imel tudi sovražnike in kritike, nekajkrat bi si zaradi svojega odkritosrčnega pisanja nakopal tožbe.

Sklepni del končujem z besedami Nade Gaborovič, ki poudari, kako je avtor globoko doživljal krivice in opozarjal na njih.

Med pisatelji, ki so se neprestano spopadali z napakami, iskali rešitev za boljši in pravičnejši svet in družbo, ki bi v njej bilo omogočeno vsem živeti človeka vredno življenje, je Anton Ingolič gotovo eden izmed bojevnikov v prvi bojni črti (Gaborovič, 1972, str. 250).

10 LITERATURA

- Bezlaj, F. (1982). *Etimološki slovar slovenskega jezika*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Blažič, M. (2011). *Branja mladinske književnosti: izbor člankov in razprav*. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
- Blažič, M. (2003). *Slovenska realistična in fantastična pripoved pri pouku književnosti v osnovni šoli*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovenistiko, Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik.
- Cerar, V. (1997). *Veselje do branja in konec otroštva*. *Otrok in knjiga*, št. 44, str. 94–97.
- Čater, D. (1997). *O pisatelju in njegovem delu*. V *Tajno društvo PGC*. Ljubljana: Karantanija: Pisanica.
- Gaborovič, N. (1972). *Beseda o pisatelju*. V *Mladost na stopnicah*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Haramija, D. (2000). *Slovenska realistična avanturistična mladinska proza*. Videm pri Ptujju: GIZ GTP.
- Haramija, D. (2003). *Žanri slovenskega mladinskega realističnega romana*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovenistiko, Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik.
- Hazard, P. (1967). *Knjige, otroci in odrasli ljudje*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Ingolič, A. (1955). *Tvegana pot*. Ljubljana: Kmečka knjiga.
- Ingolič, A. (1969). *Sirote*. Ljubljana: Zavod Borec.

- Ingolič, A. (1972). *Mladost na stopnicah*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Ingolič, A. (1978). *Deček z dvema imenoma*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Ingolič, A. (1980). *Moje pisateljstvo*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Ingolič, A. (1983). *Gimnazijka*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Ingolič, A. (1997). *Tajno društvo PGC*. Ljubljana: Karantanija: Pisanica.
- Jan, Z. (2003). *Lik mladostnika v nekaterih novejših slovenskih romanih*. Ljubljana: Filozofska fakulteta, Oddelek za slovenistiko, Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik.
- Kmecl, M. (1983). *Mala literarna teorija*. Ljubljana: DDU Univerzum.
- Kobe, M. (1987). *Pogledi na mladinsko književnost*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Kos, J. in drugi. (2009). *Literatura: leksikon*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Kovač, P. (1998). *Ali obstajajo teme, ki jih je treba otrokom zamolčati*. *Otrok in knjiga*, št. 46, str. 76–78.
- Lavrenčič, D. (2000). *Tabuji v slovenski mladinski prozi*. Ljubljana: magistrsko delo.
- Lavrenčič Vrabec, D. (2001). *Bolečine odraščanja: droge, seks in* *Otrok in knjiga*, št. 52, str. 40-51.
- Nikolajeva, M. (2003). *The Rhetoric of Character in Children`s Literature*. Lanham: The Scarecrow.
- Rousseau, J., J. (1959). *Emil ali O vzgoji*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.

- Saksida, I. (1999). *Svet, svetega, svet otrok*. *Otrok in knjiga*, št. 48, str. 37-44.
- Schmidt, V. (1959). *Spremna beseda o avtorju*. V *Emil ali o vzgoji*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Snoj, M. (1997). *Slovenski etimološki slovar*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Šircelj, M. (1977). *O knjigah in knjižnicah za mladino*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Švajncer, M. *Etika in mladinska književnost*. *Otrok in knjiga*, št. 32, str. 53–56.
- Zorn, A. *Za definicijo mladinske literature*. *Otrok in knjiga*, št. 13–14, str. 35–36.
- (1994). *Slovar slovenskega knjižnega jezika*. Ljubljana: Državna založba Slovenije.
- Združeni narodi (1989). *Konvencija o otrokovih pravicah OZN*. Dostopno na <http://www.varuh-rs.si/index.php?id=105>. (13. 11. 2012)